

The Holy See

IOANNES PAULUS PP. II

REDEMPTOR HOMINIS

Encyklika ktorou sa na zaciatku svojho pontifikátu obracia na ctihodných bratov v biskupskej službe, na knazov a reholné rodiny, na synov a dcéry Cirkvi a na všetkých ľudí dobrej vole

I.

DEDIČSTVO

CTIHODNÍ BRATIA,
A MILOVANÍ SYNOVIA,
POZDRAV A APOŠTOLSKÉ POŽEHNANIE!

Na konci druhého tisícročia

1. Vykupiteľ človeka, Ježiš Kristus, je stredom vesmíru a dejín. K nemu sa obracia moja myseľ a moje srdce v tejto významnej chvíli dejín, ktorú prežíva Cirkev a celá súčasná ľudská rodina. Táto doba, v ktorej mi Boh vo svojich tajuplných zámeroch zveril po mojom milovanom predchodcovi Jánovi Pavlovi I. univerzálnu službu spojenú s katedrou sv. Petra v Ríme, sa už veľmi blíži k roku dvetisíc. Je ťažké povedať v tejto chvíli, čo ten rok prinesie na javisko ľudských dejín a aký bude pre jednotlivé národy, krajiny a svetadiely, hoci už teraz sa ľudia pokúšajú predvídať niektoré udalosti. Pre Cirkev, Boží ľud, ktorý - hoci nerovnomerne - sa už rozšíril až do posledných končín zeme, bude to rok veľkého jubilea. Približujeme sa k tomu dátumu, ktorý - i keď rešpektujeme všetky opravy, ktoré vyžaduje chronologická presnosť - nám pripomenie a zvláštnym spôsobom obnoví vedomie tej základnej pravdy viery, ktorú svätý Ján vyjadril na začiatku Evanjelia: "A Slovo sa telom stalo a prebývalo medzi nami"¹ a na inom mieste: "Boh tak miloval svet, že dal svojho jednorodeného Syna, aby nezhynul nik, čo v neho verí, ale aby mal život večný."²

Aj my sa určitým spôsobom nachádzame v období nového adventu, ktorý je časom očakávania². "Mnoho ráz a rozličným spôsobom hovoril kedysi Boh našim otcom skrze prorokov. V poslednom čase prehovoril k nám v Synovi..."³, v Synovi-Slove, ktorý sa stal človekom a narodil sa z Panny Márie. Týmto vykupiteľským činom dosiahli dejiny človeka v pláne Božej lásky svoj vrchol. Boh vstúpil do dejín ľudstva a stal sa ako človek ich "subjektom", jedným z miliárd a súčasne Jediným!

Jeho vtelením Boh dal ľudskému životu ten rozmer, ktorý chcel dať človekovi už od samého začiatku. Dal mu ho definitívne - a to spôsobom, ktorý je len jemu vlastný a osobitný, v duchu svojej večnej lásky a milosrdenstva, s úplnou božskou slobodou - a zároveň s takou veľkodušnosťou, ktorá, keď berieme do úvahy dedičný hriech a všetky hriechy ľudstva, hriechy ľudského rozumu, vôle a srdca, nám dovoľuje s údivom opakovať slová posvätnej liturgie: "Ó, šťastná vina, pre ktorú k nám prišiel taký vznešený Vykupiteľ!"⁴

Prvé slová nového pontifikátu

2. Na Krista Vykupiteľa sa obrátili moje myšlienky a srdce 16. októbra minulého roku, keď mi po kánonickej voľbe položili otázku: "Prijímaš?" Vtedy som odpovedal: "S poslušnosťou viery voči Kristovi, svojmu Pánovi, a s dôverou v Matku Krista a Cirkvi - napriek veľkým ťažkostiam - prijímam." Túto svoju odpoveď chcem dnes verejne oznámiť všetkým bez výnimky a tak vyjadriť, že služba, ktorá sa prijatím voľby za rímskeho biskupa a nástupcu apoštola Petra stala mojou osobitnou povinnosťou na tomto Stolci, je spojená s už spomenutou prvou a základnou pravdou vtelenia.

Zvolil som si tie isté mená, ktoré si vybral môj milovaný predchodca Ján Pavol I. Keď 26. augusta 1978 oznámil Posvätnému kolégiu, že sa chce menovať Ján Pavol I. - a také dvojité meno nemá obdoby v dejinách - videl som v tom jasný prejav priazne Božej milosti pre nový pontifikát. Keďže jeho pontifikát trval iba tridsaťtri dní, pripadá mi nielen v ňom pokračovať, ale v určitom zmysle ho i prevziať od samého začiatku. Potvrďuje to aj moja voľba týchto dvoch mien. Tým, že som ich prijal, podľa príkladu svojho ctihodného predchodcu, chcem podobne ako on zvýrazniť svoju lásku k jedinečnému dedičstvu, ktoré Cirkvi zanechali pápeži Ján XXIII. a Pavol VI., a zároveň i ochotu toto dedičstvo s Božou pomocou ďalej zveľaďovať.

Týmto dvoma menami a dvoma pontifikátmi nadväzujem na celú tradíciu Apoštolského Stolca a na všetkých svojich predchodcov v priebehu tohto dvadsiateho storočia i storočí predchádzajúcich, a tým sa postupne spájam cez rozličné, aj tie najvzdialenejšie epochy s tou líniou poslania a služby, ktorá vyhradzuje Petrovmu stolcu celkom osobitné miesto v Cirkvi. Ján XXIII. a Pavol VI. tvoria etapu, na ktorú chcem bezprostredne nadväzovať akoby na prah, z ktorého mienim - v určitom zmysle spolu s Jánom Pavlom I. - nastúpiť cestu do budúcnosti a nechať sa pritom viesť bezhraničnou dôverou a poslušnosťou voči Duchu, ktorého Kristus prisľúbil a zoslal svojej Cirkvi. Veď v predvečer svojho utrpenia povedal apoštolom: "Je pre vás lepšie, aby som odišiel. Lebo ak neodídem, Tešiteľ k vám nepríde. Ale keď odídem, pošlem ho k vám."⁵ Keď príde Tešiteľ, ktorého vám pošlem od Otca, Duch pravdy, ktorý vychádza od Otca, on o mne vydá

svedectvo. Ale aj vy vydávate svedectvo, lebo ste so mnou od začiatku." ⁶ "Keď príde on, Duch pravdy, uvedie vás do plnej pravdy; lebo nebude hovoriť sám zo seba, ale bude hovoriť, čo počuje, a zvestuje vám, čo má prísť." ⁷

Dôvera v Ducha pravdy a lásky

3. S plnou dôverou v Ducha pravdy preberám bohaté dedičstvo posledných pontifikátov. Toto dedičstvo je hlboko zakorenené vo vedomí Cirkvi, o čo sa zaslúžil novým, predtým nepoznaným spôsobom Druhý vatikánsky koncil, ktorý zvolal a otvoril Ján XXIII. a úspešne zakončil a vytrvalo uskutočňoval Pavol VI., ktorého neúnavnú činnosť som mal možnosť zblízka pozorovať. Vždy som obdivoval jeho hlbokú múdrosť a odvalu, ako aj jeho vytrvalosť a trpezlivosť v ťažkom pokoncilovom období jeho pontifikátu. Ako kormidelník Petrovej lode - Cirkvi zachoval si prozreteľnosť pokoj a rovnováhu i v najkritickejších chvíľach, keď sa zdalo, že sa tá loď znútra otriasa a vždy si udržal svoju neochvejnú dôveru v jej súdržnosť. Lebo to, čo Duch povedal Cirkvi prostredníctvom koncilu našej doby, ako aj to, čo v tejto Cirkvi hovorí všetkým cirkvám, ⁸ nemôže - napriek prechodným nepokojom - viesť k ničomu inému ako k ešte väčšej súdržnosti celého Božieho ľudu, ktorý si je vedomý svojho spásonosného poslania.

Práve z tohto súčasného vedomia Cirkvi urobil Pavol VI. hlavnú tému svojej základnej encykliky, začínajúcej sa slovami *Ecclesiam suam*. Dovoľte mi odvolať sa predovšetkým na túto encykliku a nadviazať na ňu v tomto prvom, akoby inauguračnom dokumente môjho pontifikátu. Vedomie Cirkvi - osvietenej a vedenej Duchom Svätým - ktoré sa stále prehlbuje a týka sa jej božského tajomstva, jej ľudského poslania, ba i jej ľudských slabostí, je a musí ostať prvým zdrojom lásky Cirkvi, takisto ako láska pomáha upevňovať a prehlbovať toto vedomie. Pavol VI. nám zanechal svedectvo takéhoto veľmi intenzívneho vedomia Cirkvi. Mnohými a rôznymi zložkami svojho pontifikátu, neraz poznačenými utrpením, učil nás neochvejnej láske k Cirkvi, ktorá - ako tvrdí Koncil - je "akoby sviatosťou čiže znakom a prostriedkom dôverného spojenia s Bohom a jednoty celého ľudského pokolenia." ⁹

Nadviazanie na prvú encykliku Pavla VI.

4. Práve z tohto dôvodu vedomie Cirkvi musí byť spojené s univerzálnou otvorenosťou, aby v nej všetci mohli nájsť "nevyspytateľné Kristovo bohatstvo", ¹⁰ o ktorom hovorí Apoštol národov. Takáto otvorenosť, organicky spojená s vedomím vlastnej povahy a s istotou vlastnej pravdy, o ktorej Kristus povedal: "Slovo, ktoré počujete, nie je moje, ale Otcovo, toho, ktorý ma poslal", ¹¹ určuje aj apoštolský čiže misionársky dynamizmus Cirkvi. A práve silou tohto dynamizmu Cirkvi - vyznávajúc a hlásajúc celú neporušenú pravdu prijatú od Krista - vedie dialóg, ktorý Pavol VI. vo svojej encyklike *Ecclesiam suam* nazval "dialógom spásy" a presne rozlíšil jednotlivé okruhy, v rámci ktorých ho treba viesť. ¹² Keď teraz nadväzujem na túto programovú encykliku pontifikátu Pavla VI., neprestávam ďakovať Bohu za to, že tento môj veľký predchodca a pritom opravdivý otec vedel napriek rozličným vnútorným slabostiam, ktorými trpela Cirkvi v pokoncilovom období ukázať "ad extra - navonok" jej pravú tvár. Týmto spôsobom, myslím, aj veľká časť ľudskej rodiny

v rôznotvárných prostrediach svojej existencie si lepšie uvedomila, ako nevyhnutne potrebuje Kristovu Cirkev, jej poslanie a službu. Toto vedomie sa dakedy ukázalo silnejšie než rozličné postoje kritiky, ktorej bola "ab intra - znútra" vystavená Cirkev, jej ustanovizne a štruktúry, jej predstavitelia a ich činnosť. Tento vzrast kriticizmu mal zaiste rozličné príčiny a sme si istí, že nie vždy v ňom chýbala skutočná láska k Cirkvi. Bezpochyby sa v ňom javila aj snaha prekonať takzvaný triumfalizmus, o ktorom sa veľa diskutovalo počas koncilu. Je síce správne, aby Cirkev podľa príkladu svojho Učiteľa, ktorý bol "tichý a pokorný srdcom",¹³ bola tiež preniknutá pokorou, aby mala kritický zmysel voči všetkému, čo tvorí jej ľudskú povahu a činnosť, a aby bola voči sebe vždy veľmi náročná. Ale takisto aj kritický postoj musí mať svoje správne hranice. V opačnom prípade prestáva byť konštruktívny a nie je prejavom pravdy, lásky a povďačnosti za milosť, na ktorej máme hlavnú a úplnú účasť práve v Cirkvi a prostredníctvom Cirkvi. Okrem toho neprejavuje sa v ňom postoj služby, ale skôr snaha riadiť mienku iných podľa svojej vlastnej mienky, neraz rozširovanej príliš neuváženým spôsobom.

Pavlovi VI. patrí vďaka za to, že hoci rešpektoval každý zlomok pravdy, obsiahnutý v rozličných ľudských mienkach, zachoval si zároveň prezieravú rovnováhu kormidelníka lode.¹⁴ Cirkev, ktorá mi bola cez Jána Pavla I. zverená takmer hneď po ňom, zaiste nie je bez vnútorných ťažkostí a napätí. Súčasne je však vnútorne odolnejšia proti prílišnému sebakritizovaniu, takže možno povedať, že je kritickejšia voči rozličným nerozváženým kritikám, odolnejšia voči rôznym "novotám", zrelšia v schopnosti rozlišovať, schopnejšia vynášať zo svojho večného pokladu viery "veci nové i staré",¹⁵ sústredenejšia na tajomstvo seba samej a vďaka tomu všetkému je lepšie pripravená na svoje poslanie viesť všetkých k spásu. Boh totiž "chce, aby všetci ľudia boli spasení a dospeli k poznaniu pravdy."¹⁶

Kolegialita a apoštolát

5. Dnešná Cirkev je, napriek všetkému zdaniu, jednotnejšia v spoločenstve služby a v povedomí apoštolátu. Táto jednota pramení z princípu kolegiality, na ktorý poukázal Druhý vatikánsky koncil a ktorý sám Kristus Pán zaštepil do apoštolského zboru Dvanástich na čele s Petrom a ustavične ho obnovuje v kolégiu biskupov - neprestajne vzrastajúcom na celom svete - spojených s Petrovým nástupcom a pod jeho vedením. Koncil tento princíp kolegiality nielenže pripomenul, ale i nesmierne oživil aj tým, že navrhol založenie stálej inštitúcie, ktorú Pavol VI. ustanovil zriadením biskupskej synody. Činnosť synody nielen dala nový rozmer celému pontifikátu Pavla VI., ale sa zjavne prejavovala už od prvých dní aj v pontifikáte Jána Pavla I. i mňa jeho nehodného nástupcu.

Princíp kolegiality sa ukázal zvlášť aktuálny v ťažkom pokoncilovom období, keď spoločné a jednomyselné stanovisko biskupského zboru, ktorý prejavil svoju jednotu s Petrovým nástupcom najmä prostredníctvom synody prispelo k odstráneniu pochybností a zároveň ukazovalo správne cesty obnovy Cirkvi v jej univerzálnej dimenzii. Zo synody vyšiel aj medziiným základný evanjelizačný podnet, ktorého výrazom sa stala apoštolská exhortácia Evangelii nuntiandi (Ohlasovanie evanjelia),¹⁷ prijatá s takou radosťou ako program apoštolskej a pastoračnej obnovy. V tej istej línii prebiehali aj práce posledného zasadania riadnej biskupskej synody necelý

rok pred smrťou pápeža Pavla VI., ktoré bolo, ako je známe, venované katechéze. Výsledky tohto zasadania musia byť ešte systematicky zhrnuté a vyhlásené zo strany Apoštolského Stolca. ⁵ [17bis](#)

Keď hovoríme o zrejmom vývoji rozličných foriem, ktorými sa prejavuje biskupská kolegialita, treba spomenúť aspoň proces konsolidácie národných biskupských konferencií v celej Cirkvi a takisto aj iné kolegiálne štruktúry medzinárodného alebo kontinentálneho rozsahu. Prihliadajúc na stáročnú tradíciu Cirkvi, treba tiež zdôrazniť činnosť rozličných miestnych synod. Bolo totiž úmyslom koncilu, ktorý Pavol VI. dôsledne uvádzal do života, aby takéto cez stáročia vyskúšané štruktúry Cirkvi, ako aj iné formy kolegiálnej spolupráce biskupov - ako je napríklad metropolitné zriadenie, ani nehovoriac o každej jednotlivej diecéze - vykonávali svoju úlohu s plným vedomím svojej totožnosti a súčasne i svojej originálnosti v univerzálnej jednote Cirkvi. Ten istý duch spolupráce a spoluzodpovednosti sa šíri aj medzi kňazmi, ako o tom svedčia mnohé "kňazské rady" (consilium presbyterale), ktoré vznikli po koncile. Tento duch prenikol aj medzi laikov a tým nielenže utvrdil už jestvujúce formy apoštolských organizácií laikov, ale vytvoril aj nové, často s celkom iným profilom a s nevídaným dynamizmom. Okrem toho laici, vedomí svojej zodpovednosti za Cirkev, sa ochotne zapájali do spolupráce s duchovnými pastiermi alebo s predstaviteľmi inštitútov Bohu zasväteného života v rámci diecéznych synod alebo pastoračných rád v jednotlivých farách a diecézach.

Toto všetko si musím uvedomiť na začiatku svojho nového pontifikátu, aby som ďakoval Bohu, účinne povzbudil všetkých bratov a sestry a s vďačnosťou pripomenul dielo Druhého vatikánskeho koncilu a svojich veľkých predchodcov, ktorí dali podnet tejto novej vlne života Cirkvi, ktorá je silnejšia než náznaky pochybnosti, úpadku a krízy.

Cesta k zjednoteniu kresťanov

6. A čo povedať o všetkých tých podujatiach, ktoré vznikli z novej ekumenickej orientácie? Nezabudnuteľný pápež Ján XXIII. s evanjeliovou priamosťou nastolil otázku zjednotenia kresťanov ako zrejmy dôsledok vôle nášho Učiteľa Ježiša Krista, ktorú on sám toľkokrát prejavil a zvlášť v modlitbe vo večeradle v predvečer svojej smrti: "Prosím... Otče... aby všetci boli jedno." ¹⁸ Druhý vatikánsky koncil stručne odpovedal na túto požiadavku dekrétom o ekumenizme. Pápež Pavol VI. pomocou Sekretariátu na zjednotenie kresťanov podnikol prvé, nie ľahké kroky na ceste k dosiahnutiu tejto jednoty. Prešli sme už veľký kus tejto cesty? Bez toho, že by sme chceli zachádzať do podrobností, môžeme smelo povedať, že sme zaznamenali na tejto ceste skutočný a dôležitý pokrok, že sme pracovali vytrvalo a dôsledne a že spolu s nami sa pričiňovali o to isté aj predstavitelia iných cirkví a kresťanských spoločenstiev, za čo sme im úprimne povďační.

Je tiež isté, že v súčasnej historickej situácii kresťanstva a sveta nevidíme inú možnosť plniť univerzálne poslanie Cirkvi na ekumenickom poli, iba úprimne, vytrvalo, ponížene a pritom odvážne hľadať cesty k zblíženiu a jednote podľa osobného príkladu pápeža Pavla VI. Musíme teda hľadať jednotu a nedat' sa odradiť ťažkosťami, ktoré sa môžu vyskytnúť alebo nahromadiť na tejto ceste. Ináč by sme nezachovali vernosť Kristovmu slovu a nevyplnili by sme jeho odkaz. Máme právo vystaviť sa takému nebezpečenstvu?

Niektorí ľudia, keď sa stretnú s ťažkosťami alebo keď pokladajú výsledky prvých ekumenických podujatí za negatívne, chceli by sa stiahnuť zo začatej cesty. Iní dokonca vyjadrujú mienku, že tieto úsilia škodia záujmom evanjelia, že vyvolávajú ďalšie roztržky v Cirkvi, že spôsobujú pojmový zmätok v otázkach viery a mravov a že vedú k istému druhu ľahostajnosti. Možno je i dobré, že zástancovia takýchto mienok nám vyjadrujú svoje obavy, hoci aj tu treba zachovať správnu mieru. Je zrejmé, že nové obdobie života Cirkvi vyžaduje od nás zvlášť uvedomenú, hlbokú a zodpovednú vieru. Pravá ekumenická činnosť znamená otvorenosť, zblíženie, ochotu na dialóg, spoločné hľadanie pravdy v jej úplnom evanjeliovom a kresťanskom význame. No v nijakom prípade neznamená, ani nemôže znamenať zrieknutie sa alebo narušenie Božej pravdy, ktorú Cirkev stále hlásala a učila.

Všetkým, čo by chceli z akéhokoľvek dôvodu odrádzať Cirkev od úsilia o všeobecnú jednotu kresťanov, treba ešte raz zopakovať: Je nám dovolené tak nerobiť? Môžeme nedôverovať - napriek všetkej ľudskej slabosti a chybám, čo sa vyskytli v minulých storočiach - v milosť nášho Pána, ktorá sa v poslednom čase prejavila skrze slovo Ducha Svätého, ktoré sme počuli počas koncilu? Keby sme tak urobili, popreli by sme pravdu týkajúcu sa nás samých, ktorú tak výstižne vyjadril apoštol: "Z Božej milosti som tým, čím som, a jeho milosť nebola vo mne márna." ¹⁹

To, čo sme práve povedali, treba aplikovať - hoci iným spôsobom a s príslušnými rozdielmi - na činnosť, ktorá má za cieľ zblíženie s predstaviteľmi nekresťanských náboženstiev a prejavuje sa v dialógu, v stretnutiach, v spoločnej modlitbe, v odkrývaní tých pokladov ľudskej duchovnosti, ktoré ako dobre vieme, nechýbajú ani vyznavačom týchto náboženstiev. Či niekedy pevná viera vyznavačov nekresťanských náboženstiev - ktorá je tiež ovocím Ducha pravdy, pôsobiaceho i mimo viditeľných hraníc Kristovho tajomného tela - neuvádza azda do pomykova kresťanov, neraz takých náchylných pochybovať o Bohom zjavených a Cirkvou hlásaných pravdách a takých náklonných na uvoľnenie morálnych zásad a na otvorenie cesty etickému "permisivizmu"? Je zaiste šlachetná ochota chápať každú osobu, analyzovať každý systém a uznať to, čo je správne. Ale to absolútne neznamená strácať istotu vlastnej viery, ²⁰ alebo podkopávať zásady morálnosti, ktorých nedostatok sa čoskoro prejaví v živote celej spoločnosti so svojimi žalostnými následkami.

II.

TAJOMSTVO VYKÚPENIA

V tajomstve Krista

7. Ak cesty, na ktoré koncil uviedol Cirkev tohto storočia a ktoré nám ukázal nebohý pápež Pavol VI. vo svojej prvej encyklike, dlho zostanú cestami, po ktorých sa máme všetci uberať, tak si potom v tomto období môžeme právom položiť otázku: Ako, akým spôsobom máme postupovať ďalej? Čo treba robiť, aby nás tento nový advent Cirkvi, spojený s blížiacim sa koncom druhého tisícročia, priblížil k tomu, ktorého Sväté písmo nazýva "večným Otcom", "Otcem budúceho veku"?²¹ Ide tu o základnú otázku, ktorú si musí položiť nový pápež, keď v duchu poslušnosti viere

prijíma výzvu, ktorou sa Kristus viackrát obrátil na Petra: "Pas moje baránky",²² čo značí: Bud' ⁷ pastierom v mojom ovčinci, a inokedy zasa: "A ty, až sa raz obrátiš, posilňuj svojich bratov." ²³

A práve tu, drahí bratia a milovaní synovia a dcéry, treba dať základnú a zásadnú odpoveď: treba zamerať nášho ducha, náš rozum, vôľu a srdce na Krista, Vykupiteľa človeka, na Krista, Vykupiteľa sveta. Na neho upriamujeme svoj pohľad - opakujúc vyznanie svätého Petra: "Pane, a ku komu by sme išli? Ty máš slová večného života"²⁴ - lebo jedine v ňom, Synovi Božom, je spása.

Pomocou vedomia Cirkvi, ktoré koncil tak veľmi rozvinul, všetkými stupňami tohto vedomia a na všetkých poliach činnosti, v ktorých sa Cirkev prejavuje, nachádza a utvrdzuje, musíme stále smerovať k tomu, ktorý je hlavou, ²⁵ k tomu, "skrze ktorého je všetko, aj my sme skrze neho",²⁶ k tomu, ktorý je zároveň "cesta a pravda",²⁷ "vzkriesenie a život",²⁸ k tomu, ktorého keď vidíme, vidíme Otca, ²⁹ k tomu, ktorého odchod smrťou na kríži a potom nanebovstúpením bol pre nás potrebný, ³⁰ aby k nám mohol prísť Potešiteľ a aby stále k nám prichádzal ako Duch pravdy. ³¹ V ňom sú "všetky poklady múdrosti a poznania"³² a Cirkev je jeho telom, ³³ "je v Kristovi akoby sviatosťou čiže znakom a prostriedkom dôverného spojenia s Bohom a jednoty celého ľudského pokolenia",³⁴ čoho prameňom je on! On sám! Vykupiteľ!

Cirkev neprestajne počúva jeho slová, vždy znovu ich číta a s najväčšou nábožnou úctou si obnovuje každú podrobnosť jeho života. Tieto slová však počúvajú nielen kresťania. Kristov život hovorí súčasne aj k toľkým ľuďom, ktorí ešte nie sú schopní povedať s Petrom: "Ty si Kristus, Syn živého Boha." ³⁵ On, Syn živého Boha, hovorí k ľuďom aj ako človek. Hovorí sám jeho život, jeho ľudskosť, jeho vernosť pravde, jeho láska, ktorá v sebe zahrňuje všetkých. Hovorí aj jeho smrť na kríži, táto nevyspytateľná hĺbka jeho bolesti a opustenosti. Cirkev nikdy neprestáva vždy znova prežívať jeho smrť na kríži a jeho zmŕtvychvstanie. Ony tvoria náplň jej každodenného života. Ved' z poverenia samého Krista, svojho Učiteľa a Pána, Cirkev bez prestania slávi Eucharistiu a nachádza v nej "prameň života a svätosti",³⁶ účinný znak milosti a zmierenia s Bohom a záloh večného života.

Cirkev prežíva jeho tajomstvo, neúnavne z neho čerpá a stále hľadá cesty, ako toto tajomstvo svojho Učiteľa a Pána priblížiť ľudstvu, t.j. národom, stále novým generáciám i každému človekovi osobitne, akoby neprestajne opakovala s Apoštolom: "Rozhodol som sa, že nechcem medzi vami vedieť nič iné, iba Ježiša Krista, a to ukrižovaného." ³⁷ Cirkev zostáva v okruhu tajomstva vykúpenia, ktoré sa stalo základným princípom jej života a poslania.

Vykúpenie: obnovené stvorenie

8. Vykupiteľ sveta! V ňom sa zjavila novým a obdivuhodnejším spôsobom základná pravda o stvorení, ktorú dosvedčuje kniha Genezis, keď viackrát opakuje: "A Boh videl, že je to dobré." ³⁸ Dobro má svoj prameň v múdrosti a láske. Viditeľný svet, ktorý Boh stvoril pre človeka³⁹ - svet, ktorý zostal podrobený márnosti, keď do neho vstúpil hriech, ⁴⁰ - znovu nadobúda svoje prvotné

spojenie so samým božským prameňom múdrosti a lásky. Lebo "Boh tak miloval svet, že dal svojho jednorodeného Syna".⁴¹ A ako v človekovi-Adamovi toto spojenie bolo pretrhnuté, tak v Človekovi-Kristovi bolo znovu nadviazané.⁴² Či azda nás Ľudí dvadsiateho storočia nepresvedčujú slová apoštola národov, povedané s takou strhujúcou výrečnosťou o tvorstve, ktoré "vzdychá a trpí v pôrodných bolestiach až doteraz"⁴³ a netrpezlivo "očakáva zjavenie Božích synov", o stvorenstve, ktoré je "podrobené... márnosti"?⁴⁴ Či sám obrovský, predtým nepoznaný pokrok, ktorý sa dosiahol zvlášť v našom storočí v oblasti ovládania sveta človekom, neprejavuje v najvyššom dosiaľ dosiahnutom stupni ono mnohostranné "podrobenie márnosti"? Stačí spomenúť iba niektoré javy, ako je hrozba znečistenia životného prostredia v oblastiach prudkej industrializácie, ozbrojené konflikty, ktoré stále vznikajú a znova sa opakujú, vyhliadky na sebazničenie atómovými, vodíkovými, neutrónovými a podobnými zbraňami, nedostatok úcty k životu nenarodených. Či svet tejto novej epochy, svet kozmických letov, svet predtým nedosiahnuteľných vedeckých a technických výdobytkov, nie je zároveň i svetom, ktorý vzdychá a trpí"⁴⁵ a netrpezlivo "očakáva zjavenie Božích synov"?⁴⁶

Druhý vatikánsky koncil vo svojej prenikavej analýze súčasného sveta dospel až k najdôležitejšiemu bodu viditeľného sveta - k človekovi. Zostúpil pritom - tak ako Kristus - do hĺbok ľudského svedomia a dotkol sa toho vnútorného tajomstva človeka, ktoré sa v biblickom, ale aj v nebiblickom jazyku označuje slovom "srdce". Kristus, Vykupiteľ sveta, je ten, ktorý prenikol jediným a neopakovateľným spôsobom do tajomstva človeka a vstúpil do jeho "srdca". Právom teda Druhý vatikánsky koncil učí: "Skutočne, tajomstvo človeka sa naozaj vyjasňuje jedine v tajomstve vteleného Slova. Lebo Adam, prvý človek, bol predobrazom toho, ktorý mal prísť (Rim 5,14), to jest Krista Pána. Kristus, nový Adam, práve tým, že zjavuje tajomstvo Otca a jeho lásky, v plnej miere odhaľuje človeka človekovi samému a dáva mu najavo vznešenosť jeho povolania." A pokračuje: "On, obraz neviditeľného Boha (Kol 1,15), je dokonalým človekom, ktorý obnovil Adamovmu potomstvu podobu Božiu, znetvorenú hneď prvým hriechom. Keďže on vzal na seba ľudskú prírodu, a nezničil ju, tým samým aj naša ľudská prirodzenosť bola pozdvihnutá na vysoký stupeň dôstojnosti. Lebo svojím vtelením sa Boží Syn určitým spôsobom spojil s každým človekom. Pracoval ľudskými rukami, uvažoval ľudskou myšliou, rozhodoval ľudskou vôľou, miloval ľudským srdcom. Narodiac sa z Márie Panny, naozaj sa stal jedným z nás, vo všetkom nám podobný, ale bez hriechu."⁴⁷ On, Vykupiteľ človeka!

Božský rozmer tajomstva vykúpenia

9. Keď znova uvažujeme nad týmto nádherným textom koncilového učenia, nezabúdame ani na okamih, že Ježiš Kristus, Syn živého Boha, sa stal naším zmierením u Otca.⁴⁸ Práve on a jedine on zadosťučinil večnej Otcovej láske, totiž tomu otcovstvu, ktoré sa už od začiatku prejavilo vo stvorení sveta, ako aj v tom, že človek bol obdarovaný všetkým bohatstvom tohto stvorenia a že bol stvorený o niečo menší od anjelov,⁴⁹ t.j. že bol stvorený na Boží "obraz a podobu";⁵⁰ zároveň zadosťučinil tomu otcovstvu a Božej láske, ktorú človek určitým spôsobom zavrhol tým, že porušil prvú zmluvu⁵¹ i zmluvy nasledujúce, ktoré Boh viac ráz ponúkol ľuďom.⁵² Vykúpenie sveta - toto úžasné tajomstvo lásky, v ktorom sa obnovuje stvorenie⁵³ - je vo svojej najhlbšej podstate

9

"ospravedlivením" človeka v jednom ľudskom srdci: v srdci jednorodeného Syna, aby sa mohlo stať spravodlivosťou srdc mnohých ľudí, ktorí v tomto jednorodenom Synovi boli od večnosti predurčení stať sa Božími synmi⁵⁴ a boli povolani k milosti a k láske. Kríž na Kalvárii, skrze ktorý Ježiš Kristus - Človek, syn Panny Márie, pokladaný za syna Jozefa z Nazareta - "odchádza" z tohto sveta, je zároveň novým zjavením večného otcovstva Boha, ktorý sa v ňom znova približuje k ľudstvu, ku každému človekovi a dáva mu trojsvätého "Ducha pravdy".⁵⁵

Týmto zjavením Otca a udelením Ducha Svätého, ktoré vtlačajú tajomstvu vykúpenia nezmazateľnú pečať, sa vysvetľuje zmysel Kristovho kríža a smrti. Boh stvorenia sa zjavuje ako Boh vykúpenia, ako Boh verný sebe samému, ⁵⁶ t.j. verný svojej láske k človekovi a k svetu, ktorú prejavil už v deň stvorenia. A jeho láska neustupuje pred ničím, čo v ňom samom vyžaduje spravodlivosť. Preto svojho Syna, "ktorý nepoznal hriech, za nás urobil hriechom." ⁵⁷ Ak "urobil hriechom" toho, ktorý bol absolútne bezhriešny, urobil to preto, aby zjavil lásku, ktorá je vždy väčšia než celé stvorenie, lásku, ktorou je on sám, pretože "Boh je láska".⁵⁸ A láska je predovšetkým väčšia ako hriech, ako slabosť, ako márnosť stvorenia, ⁵⁹ je silnejšia ako smrť; je stále ochotná pozdvihnúť, odpúšťať, stále ochotná vyjsť v ústrety márnotravnému synovi, ⁶⁰ stále hľadá "zjavenie Božích synov",⁶¹ ktorí sú povolani k sláve. ⁶² Toto zjavenie lásky sa volá aj milosrdenstvo⁶³. A toto zjavenie lásky a milosrdenstva má v dejinách ľudstva svoju formu a svoje meno: volá sa Ježiš Kristus.

Ľudský rozmer tajomstva vykúpenia

10. Človek nemôže žiť bez lásky. Človek ostáva sám sebe nepochopiteľnou bytosťou a jeho životu chýba zmysel, ak sa mu nezjaví Láska, ak sa nestretne s Láskou, ak ju nezakúsi a si ju určitým spôsobom neosvojí, ak nemá na nej živú účasť. Práve preto Kristus Vykupiteľ, ako sme už povedali, v plnej miere zjavuje človeka človekovi samému. A to je - ak možno tak povedať - ľudský rozmer tajomstva vykúpenia. V ňom človek nachádza svoju veľkosť, dôstojnosť a hodnotu svojej ľudskosti.

V tajomstve vykúpenia je človek znovu "potvrdený", určitým spôsobom znovu "stvorený". Áno, znovu stvorený! "Už niet Žida ani Gréka, niet otroka ani slobodného, niet muža ani ženy, lebo v Ježišovi Kristovi ste všetci jedno." ⁶⁴ Človek, ktorý chce dôkladne pochopiť sám seba - a to nie iba podľa bezprostredných, čiastočných, často povrchných, ba dokonca zdanlivých kritérií svojho bytia - musí sa priblížiť ku Kristovi aj so svojím nepokojom a neistotou, so svojou slabosťou a hriešnosťou, so svojím životom a smrťou. Musí, aby sme tak povedali, do neho vojsť celou svojou bytosťou, musí si "prisvojiť", asimilovať celú skutočnosť vtelenia a vykúpenia, aby tak znova našiel seba. Ak sa v ňom uskutoční tento hlboký proces, prinesie ovocie nielen klaňania sa Bohu, ale aj hlbokého úžasu nad sebou samým. Akú veľkú cenu musí mať človek v očiach Stvoriteľa, keď si zaslúžil "takého vznešeného Vykupiteľa",⁶⁵ keď Boh "dal svojho jednorodeného Syna", aby človek "nezahynul ... ale aby mal život večný"?⁶⁶

Tento hlboký úžas nad hodnotou a dôstojnosťou človeka sa volá evanjelium čiže Radostná zvesť. A nazýva sa aj kresťanstvom. Tento úžas oprávňuje poslanie Cirkvi vo svete - a to aj, ba azda

10
ešte viac - v "súčasnom svete". Tento úžas - a zároveň aj presvedčenie a istota, ktorá vo svojich najhlbších koreňoch je istotou viery, no skrytým a tajomným spôsobom oživuje všetky zložky ozajstnej ľudskosti - je úzko spätý s Kristom. On tiež určuje Kristovo miesto a - ak sa možno tak vyjadriť - jeho zvláštne občianske právo v dejinách človeka a ľudstva. Cirkev, ktorá neprestajne rozjíma o celom tajomstve Krista, vie s plnou istotou viery, že vykúpenie skrze kríž dalo človekovi znova a navždy jeho dôstojnosť a zmysel jeho existencie na tomto svete, zmysel, ktorý v značnej miere stratil následkom hriechu. Preto sa vykúpenie uskutočnilo veľkonočným tajomstvom, ktoré cez kríž a smrť vedie k zmŕtvychvstaniu.

Je teda prvoradou úlohou Cirkvi v každej dobe, ale najmä za našich čias, usmerňovať myseľ človeka, usmerňovať svedomie a skúsenosť celého ľudstva k tajomstvu Krista a pomáhať všetkým ľuďom vnikať do hĺbky vykúpenia, ktoré sa uskutočňuje v Ješičovi Kristovi. Tým sa však dotýkame najvnútrnejšej oblasti človeka: ľudských srdc, ľudských svedomí a ľudských osudov. Tajomstvo Krista je základom poslania Cirkvi a kresťanstva

11. Druhý vatikánsky koncil vynaložil obrovské úsilie, aby vytvoril plné a univerzálne vedomie Cirkvi, o ktorom napísal pápež Pavol VI. vo svojej prvej encyklike. Toto vedomie - alebo skôr sebauvedomenie Cirkvi - sa vytvára v dialógu, ktorý, prv než by sa stal rozhovorom, musí obrátiť svoju pozornosť na "druhého", t.j. na toho, s kým chceme hovoriť. Druhý vatikánsky koncil dal základný podnet k vytváraniu sebavedomia Cirkvi tým, že nám tak primerane a odborne umožnil pozeráť na celý svet ako na "mapu" rozličných náboženstiev. Zároveň ukázal, ako sa na túto mapu rozličných náboženstiev sveta ukladá akoby vo vrstvách - nikdy predtým nepoznaných a príznačných pre naše dni - jav ateizmu vo svojich rozličných formách, predovšetkým ateizmu programovaného, organizovaného, začleneného do politického systému.

Čo sa týka náboženstva, koncil sa zaoberá najprv náboženstvom ako všeobecným javom, spojeným už od samého začiatku s dejinami človeka; potom hovorí o nekresťanských náboženstvách a napokon o kresťanstve. Dokument, ktorý koncil venoval nekresťanským náboženstvám, je plný hlbokej úcty k veľkým duchovným hodnotám, ba k prvenstvu toho, čo je duchovné a čo v živote ľudstva nachádza svoj výraz v náboženstve a v mravnom živote a má vplyv na celú kultúru, Cirkevní otcovia správne videli v rozličných náboženstvách akoby odrazy jedinej pravdy, "semená Slova",⁶⁷ ktoré svedčia o tom, že hoci rozličnými cestami, ale predsa akoby tým istým smerom sa uberá tá najhlbšia túžba ľudského ducha, ktorá sa prejavuje v hľadaní Boha a zároveň - práve týmto zameraním na Boha - v hľadaní plného rozmeru ľudskosti, plného zmyslu ľudského života. Koncil venoval osobitnú pozornosť židovskému náboženstvu a pripomenul veľké duchovné dedičstvo, ktoré je spoločné kresťanom a židom. Vyjadril tiež svoju úctu k vyznavačom islamu, ktorých viera sa rada odvoláva na Abraháma.⁶⁸ Vďaka tejto otvorenosti, ktorá je dielom Druhého vatikánskeho koncilu, Cirkev a všetci kresťania si mohli ešte plnšie uvedomiť tajomstvo Krista. Je to tajomstvo "od vekov a pokolení skryté"⁶⁹ v Bohu, aby bolo zjavené v čase, a to v Človekovi Ježišovi Kristovi, a aby sa bez prestania zjavovalo v každom čase. V Kristovi a skrze Krista sa Boh plne zjavil ľudstvu a najviac sa k nemu priblížil. Súčasne však v Kristovi a skrze Krista človek nadobudol plné vedomie svojej dôstojnosti, svojho

povznesenia a transcendentnej hodnoty svojej ľudskosti a zmysel svojho jestvovania.

Preto treba, aby sme sa my všetci, čo vyznávame Krista, stretli a zjednotili okolo neho. Toto zjednotenie v rozličných oblastiach života, tradície, štruktúr a disciplinárnych predpisov jednotlivých cirkví alebo cirkevných spoločenstiev sa nemôže dosiahnuť bez dôkladnej práce, zameranej na vzájomné poznanie a na odstraňovanie prekážok na ceste k dokonalej jednote. Predsa však už teraz môžeme, ba musíme dosiahnuť a dosvedčovať pred svetom našu jednotu, a to tým, že budeme hlásať tajomstvo Krista, zjavovať božskú a zároveň ľudskú dimenziu vykúpenia a že sa budeme neúnavne a vytrvale usilovať o tú dôstojnosť, ktorú človek dosiahol a stále môže dosiahnuť v Kristovi. Je to dôstojnosť milosti Božieho prijatia za deti a zároveň dôstojnosť vnútornej pravdy ľudskosti, ktorá - ak v spoločnom vedomí súčasného sveta nadobudla taký základný význam - je pre nás ešte zrejmejšia vo svetle tej skutočnosti, ktorou je on, Ježiš Kristus.

Ježiš Kristus je stály začiatok a trvalý stred poslania, ktoré sám Boh zveril človekovi. Všetci sa musíme zúčastniť na tomto poslaní a musíme naň sústrediť všetky svoje sily, pretože je súčasnému ľudstvu potrebnéjšie než kedykoľvek predtým. A ak sa zdá, že toto poslanie naráža v súčasnosti na väčší odpor než kedykoľvek predtým, to tiež dokazuje, že v našej dobe je ešte potrebnéjšie - i napriek spomínanému odporu - a očakávanejšie než kedykoľvek predtým. Tu sa nepriamo dotýkame tajomstva Božieho plánu spásy, v ktorom spása a milosť sú spojené s krížom. Kristus nadarmo nepovedal, že "nebeské kráľovstvo trpí násilie a násilníci sa ho zmocňujú"⁷⁰ a že "synovia tohto sveta sú voči sebe navzájom predvídatejší ako synovia svetla."⁷¹ Ochoťne prijímame túto výčitku, aby sme sa - ako tí "Boží násilníci", s ktorými sme sa toľko rás stretli v dejinách Cirkvi a s ktorými sa stretáme i dnes - uvedomele zjednotili v plnení veľkého poslania: zjavovať svetu Krista, pomáhať každému človekovi, aby v ňom našiel seba, pomáhať súčasnej generácii našich bratov a sestier, národom, štátom, ľudstvu, krajinám rozvojovým i bohatým, skrátka pomáhať všetkým poznávať "Kristovo nevyspytateľné bohatstvo",⁷² pretože ono je určené pre každého človeka a je vlastníctvom každého človeka.

Poslanie Cirkvi a ľudská sloboda

12. Zjednotení v tomto poslaní, o ktorom rozhoduje predovšetkým sám Kristus, všetci kresťania majú hľadať to, čo ich už spája, a to ešte prv, než sa uskutoční ich plná jednota. Táto jednota je apoštolská i misionárska, misionárska i apoštolská. Vďaka tejto jednote máme prístup k veľkolepému dedičstvu ľudského ducha, ktoré sa prejavilo vo všetkých náboženstvách, ako o tom hovorí deklarácia Druhého vatikánskeho koncilu *Nostra aetate*.⁷³ Vďaka tejto jednote máme prístup aj ku všetkým kultúram, svetonázorom a ku všetkým ľuďom dobrej vôle. Približujeme sa k nim s tou úctou a ohľaduplnosťou, ktorými sa už od čias apoštolov vyznačovala misijná činnosť a postoj misionára. Stačí pripomenúť svätého Pavla a napríklad jeho reč v aténskom aeropágu.⁷⁴ Východiskom misionárskeho postoja je vždy hlboká úcta k všetkému, čo je "v človeku",⁷⁵ a ocenenie všetkého, čo už on sám v hĺbke svojho ducha vypracoval v oblasti najvyšších a najvážnejších otázok. Ide konečne o úctu k všetkému, čo v ňom vykonal Duch, ktorý "veje, kam chce".⁷⁶ Misionárske poslanie nikdy neničí, ale preberá, čo je dobré, a buduje nové, i keď sa prax

nie vždy celkom zhodovala s týmto vznešeným ideálom. Obrátenie, ktoré sa musí začať týmto poslaním, je dielom milosti, v ktorej - ako dobre vieme - človek má plne nájsť seba.

Preto Cirkev v našej dobe kladie veľký dôraz na všetko, čo Druhý vatikánsky koncil vyhlásil v deklarácii o náboženskej slobode, a to tak v prvej, ako aj v druhej časti tohto dokumentu. ⁷⁷ Hlboko cítime záväznosť pravdy, ktorú nám Boh zjavil. Uvedomujeme si najmä obrovskú povinnosť svojho svedomia voči tejto pravde. Cirkev je z Kristovho ustanovenia jej strážkyňou a učiteľkou, lebo dostáva zvláštnu pomoc Ducha Svätého, aby ju verne strážila a učila v jej najúplnejšej celosti. ⁷⁸ Pri plnení tejto úlohy hľadáme na samého Ježiša Krista, ktorý je prvým hlásateľom evanjelia, ⁷⁹ a zároveň hľadáme aj na jeho apoštolov, mučeníkov a vyznavačov. Deklarácia o náboženskej slobode nám presvedčivo ukazuje, ako Kristus a neskôr apoštoli pri ohlasovaní pravdy, ktorá nepochádza od ľudí, ale od Boha - "Moje učenie nie je moje, ale toho, ktorý ma poslal", ⁸⁰ totiž Otcovo - vynakladali celú silu svojho ducha, ale pritom si zachovali hlbokú úctu k človekovi, k jeho rozumu a vôli, svedomiu a slobode. ⁸¹ Týmto spôsobom aj sama dôstojnosť ľudskej osoby sa stáva súčasťou obsahu ohlasovania, pravda, nie slovami, ale postojom voči nej. Zdá sa, že takýto spôsob zodpovedá zvláštnym potrebám našej doby. Keďže však pravú slobodu človeka nemožno stotožniť so všetkým, čo rozličné systémy a jednotlivci pokladajú za slobodu a propagujú ako slobodu, Cirkev sa na základe svojho božského poslania stáva tým viac strážkyňou tej slobody, ktorá je podmienkou a základom pravej dôstojnosti ľudskej osoby.

Ježiš Kristus ide v ústrety človekovi v každej dobe - a teda i v našej - tými istými slovami: "Poznáte pravdu a pravda vás vyslobodí." ⁸² V týchto slovách sa skrýva základná požiadavka a zároveň výstraha: požiadavka čestného postoja k pravde ako podmienke pravej slobody a súčasne výstraha pred každou zdanlivou slobodou, pred slobodou chápanou povrchno a jednostranne, ktorá nevníka do celej pravdy o človekovi a o svete. I dnes po dvetisíc rokoch sa nám Kristus javí ako ten, ktorý prináša človekovi slobodu založenú na pravde, ktorý oslobodzuje človeka od všetkého, čo túto slobodu obmedzuje, umenšuje a láme pri samých koreňoch, totiž v duši človeka, v jeho srdci a svedomí. Ako nádherne to potvrdili a stále potvrdzujú tí, čo vďaka Kristovi dosiahli pravú slobodu a ju vyznali dokonca aj v podmienkach vonkajšieho útlaku.

Či sám Ježiš Kristus - keď ako väzeň stál pred Pilátovým súdom a keď sa ho Pilát pýtal o tom, z čoho ho obžalovali členovia veľrady - neodpovedal: "Ja som sa preto narodil a preto som prišiel na svet, aby som vydal svedectvo pravde"? ⁸³ Týmito slovami, ktoré vyslovil v rozhodujúcej chvíli pred sudcom, akoby znova potvrdil už predtým vyslovený výrok: "Poznáte pravdu a pravda vás vyslobodí." Či cez toľké stáročia a pokolenia, počnúc od čias apoštolov, Ježiš Kristus nestál toľkokrát po boku ľudí súdených pre pravdu a nepodstúpil smrť s ľuďmi odsúdenými za pravdu? Či azda prestáva byť stálym tlmočníkom a obhájom človeka, ktorý žije "v Duchu a pravde"? ⁸⁴ Tak ako ním neprestáva byť pred Otcom, tak isto je ním aj vzhľadom na ľudské dejiny. A Cirkev zasa, napriek mnohým slabostiam, ktoré sú súčasťou jej ľudských dejín, neprestáva nasledovať toho, ktorý vyhlásil: "Príde čas, ba už je tu, keď sa praví ctiteľia budú klaňať Otcovi v Duchu a pravde. A sám Otec si žiada takých ctiteľov. Boh je Duch, a tí, čo sa mu klaňajú, majú sa mu klaňať v Duchu

a pravde." ⁸⁵

III.

VYKÚPENÝ ČLOVEK A JEHO SITUÁCIA V SÚČASNOM SVETE

Kristus sa spojil s každým človekom

13. Keď na základe skúsenosti stále rýchlejšie rastúcej ľudskej rodiny vnikáme do tajomstva Ježiša Krista, jasnejšie si uvedomujeme, že východiskom všetkých ciest, ktorými - ako múdro pripomenul Pavol VI. ⁸⁶ - sa musí uberať Cirkev našich čias, je jedna jediná cesta; cesta, ktorá je vyskúšaná cez stáročia a je zároveň cestou budúcnosti. Kristus Pán ukázal túto cestu zvlášť vtedy, keď - ako učí Koncil - "Syn Boží sa svojím vtelením určitým spôsobom spojil s každým človekom." ⁸⁷ Cirkev teda vidí svoju základnú úlohu v snahe stále uskutočňovať a obnovovať toto spojenie. Cirkev chce slúžiť tomuto jedinému cieľu: aby každý človek našiel Krista, aby Kristus kráčal s každým človekom po ceste života silou pravdy hýbajúcej človekom a svetom, ktorú obsahuje tajomstvo vtelenia a vykúpenia, a silou lásky, ktorá vyžaruje z tohto tajomstva. V pozadí stále vyhranenejších historických procesov, ktoré v našej dobe prosperujú, ako sa zdá, najmä v prostredí rozličných systémov, svetonázorov a režimov, Ježiš Kristus je istým spôsobom znovu prítomný, i keď sa často zdá neprítomný, i keď je Cirkev mnohorakým spôsobom obmedzovaná vo svojej prítomnosti a činnosti, ktoré patria k jej inštitucionálnej štruktúre. Ježiš Kristus je prítomný mocou tej pravdy a lásky, ktoré v ňom dosiahli jedinečnú a neopakovateľnú plnosť, hoci jeho pozemský život bol krátky a jeho verejná činnosť ešte kratšia.

Ježiš Kristus je hlavnou cestou Cirkvi. On je našou cestou "k Otcovi".⁸⁸ A je aj cestou ku každému človekovi. Na tejto ceste, ktorá vedie od Krista k človekovi, na tejto ceste, na ktorej sa Kristus spája s každým človekom, nikto nemôže Cirkev zastaviť. Vyžaduje si to časné i večné dobro človeka. Kvôli Kristovi a vzhľadom na tajomstvo, v ktorom spočíva sám život Cirkvi, Cirkev nemôže nebyť citlivá voči všetkému, čo prispieva k skutočnému dobru človeka, ani nemôže byť ľahostajná voči všetkému, čo toto dobro ohrozuje. Druhý vatikánsky koncil v rozličných stadiách svojich dokumentov vyjadril túto základnú starostlivosť Cirkvi, aby život vo svete "lepšie zodpovedal jedinečnej dôstojnosti človeka",⁸⁹ a to v každom ohľade, a aby "bol ľudskejší".⁹⁰ Toto je starostlivosť samého Krista, dobrého pastiera všetkých ľudí. V mene tejto starostlivosti - ako čítame v pastorálnej konštitúcii koncilu - "Cirkev vzhľadom na svoje poslanie a pole pôsobnosti nijakým činom nesplýva s politickým spoločenstvom, ani sa neviaže na nijaký politický systém, takže je symbolom a zároveň záštitou transcendentnosti ľudskej osobnosti." ⁹¹

Ide tu teda o človeka v celej jeho pravde a v jeho celom rozmere. Nejde o dajakého abstraktného človeka, ale o skutočného, t.j. konkrétneho, historického človeka. Ide o každého človeka, lebo každý človek je zahrnutý do tajomstva vykúpenia a s každým sa Kristus navždy spojil vďaka tomuto tajomstvu. Každý človek prichádza na tento svet počatý v lone matky, narodí sa z nej a práve v dôsledku tajomstva vykúpenia je zverený starostlivosti Cirkvi. Táto starostlivosť sa týka celého človeka a sústreďuje sa na neho celkom osobitným spôsobom. Predmetom tejto starostlivosti je človek vo svojej jedinečnej a neopakovateľnej reálnej existencii, v ktorej zotráva

nenarušený obraz a podoba samého Boha. ⁹² Práve na to poukázal koncil, keď, hovoriac o tejto podobe, pripomenul, že "človek je jediný tvor na zemi, ktorého Boh chcel kvôli nemu samému." ⁹³ Človek, ktorého Boh takto "chcel", ktorého si od večnosti "vyvolil", povolal a určil na milosť a slávu, to je "každý" človek, človek zvrchovane konkrétny a zvrchovane reálny; je to človek v celej plnosti tajomstva, ktorého sa stal účastným v Ježišovi Kristovi, tajomstva, na ktorom sa neprestajne stáva účastným každý z tých miliárd ľudí žijúcich na našej planéte, a to už od chvíle svojho počatia pod srdcom matky.

Všetky cesty Cirkvi vedú k človekovi

14. Cirkev nemôže opustiť človeka, ktorého "osud" - to značí vyvolenie a povolanie, narodenie a smrť, spasenie alebo zatratenie - je tak úzko a nerozlučne spojený s Kristom. Vzt'ahuje sa to na každého človeka žijúceho na tejto planéte, na tejto zemi, ktorú Stvoriteľ dal prvému človekovi, mužovi a žene, so slovami: "Podmaňte si ju." ⁹⁴ Vzt'ahuje sa to na každého človeka v jeho úplnej a neopakovateľnej skutočnosti bytia a konania, rozumu a vôle, svedomia a srdca. Človek vo svojej jedinečnej skutočnosti (pretože je "osobou") má svoje osobné dejiny a predovšetkým svoje vlastné "dejiny duše". V zhode s vnútornou dispozíciou svojho ducha a zároveň s toľkými rozličnými potrebami svojho tela a svojej časnej existencie človek píše tieto svoje osobné dejiny prostredníctvom početných zväzkov, stykov, situácií a spoločenských štruktúr, ktoré ho spájajú s inými ľuďmi, a to už od prvej chvíle svojho jestvovania na tejto zemi, od chvíle svojho počatia a narodenia. Prvá cesta, po ktorej musí ísť Cirkev pri plnení svojho poslania, je celý človek v celej pravde svojej existencie, svojho osobného a zároveň aj spoločenského a sociálneho bytia - v rámci svojej rodiny, v rámci toľkých rozličných spoločenstiev a prostredí, v rámci svojho národa alebo ľudu (ba možno ešte len rodu alebo kmeňa), v rámci celého ľudstva. Človek je prvou a hlavnou cestou Cirkvi, cestou, ktorú určil sám Kristus, cestou, ktorá bez akejkoľvek inej možnosti vedie cez tajomstvo vtelenia a vykúpenia.

Práve tohto človeka v celej pravde jeho života, s jeho svedomím, s jeho trvalou náklonnosťou na hriech a súčasne aj s jeho ustavičnou túžbou po pravde, dobre, kráse, spravodlivosti a láske, mal pred očami Druhý vatikánsky koncil, keď pri opise jeho situácie v súčasnom svete prechádzal vždy od vonkajších zložiek tejto situácie k vnútornej pravde, ktorá sa vzťahuje na celé ľudstvo: "Lebo v samom človekovi je mnoho protikladov. Kým z jednej strany okusuje ako stvorenie svoju mnohonásobnú ohraničenosť, zatiaľ z druhej strany pociťuje v sebe bezhraničné túžby a povolanie na vyšší život. Prit'ahovaný mnohými vábivými vecami, je ustavične nútený vyberať medzi nimi a niektorých sa zriekať. Ba veru, krehký a hriešny, nezriedka koná to, čo nechce, a nekoná to, čo by chcel. Teda sám v sebe je rozdvojený, a to má za následok aj toľké a také rozpory v spoločnosti." ⁹⁵

Tento človek je cestou Cirkvi, cestou, ktorá je v určitom zmysle základom všetkých ostatných ciest, ktorými sa musí Cirkev uberať, pretože človek - každý človek bez akejkoľvek výnimky - bol Kristom vykúpený, pretože s človekom - a to s každým človekom bez výnimky - je Kristus určitým

spôsobom spojený, aj keď si to človek neuvedomuje: "Kristus, ktorý zomrel a vstal z mŕtvych za všetkých, dáva... človekovi - každému človekovi a všetkým ľuďom - svetlo a silu..., aby mohol zodpovedať svojmu vznešenému povolaniu." ⁹⁶

Keďže tento človek je cestou Cirkvi, cestou jej každodenného života a skúsenosti, jej poslania a námah, Cirkev našich čias si musí vždy novým spôsobom uvedomiť jeho skutočnú "situáciu". To značí, že si musí byť vedomá jeho možností, ktoré sa zameriavajú stále iným smerom a zodpovedne tomu sa aj prejavujú. Cirkev si musí byť zároveň vedomá nebezpečenstiev, ktoré hrozia človekovi. Musí si byť tiež vedomá všetkého, čo prekáža tomu, aby bol "život ľudskejší", ⁹⁷ aby všetko, z čoho sa tento život skladá, zodpovedalo pravej hodnosti človeka. Slovom, musí si byť vedomá všetkého, čo tomuto procesu odporuje.

Čoho sa bojí súčasný človek

15. Majúc teda v živej pamäti obraz, ktorý tak výstižne a kompetentne načrtol Druhý vatikánsky koncil, pokúsime sa tento obraz znova prispôbiť "znakom časov" a požiadavkám situácie, ktorá sa stále mení a vyvíja určitými smermi.

Zdá sa, že dnešného človeka stále ohrozuje práve to, čo je jeho vlastným výtvorom, t.j. výsledok práce jeho vlastných rúk a ešte viac výsledok činnosti jeho rozumu a úsilia jeho vôle. Plody tejto mnohostrannej ľudskej činnosti príliš rýchlo a často nepredvídateľným spôsobom nielen a nie natoľko podliehajú "odcudzeniu", v tom zmysle, že sú jednoducho odňaté tomu, ktorý ich vytvoril, ale že - aspoň čiastočne, v určitom okruhu následkov, ktoré z nich nepriamo vyplývajú - sa obracajú proti človekovi. V tom, ako sa zdá, spočíva hlavný dôvod drámy súčasnej ľudskej existencie v jej najširšom a najvšeobecnejšom rozmere. Preto človek žije v stále väčšom strachu. Bojí sa, že jeho výtvory - zrejme nie všetky, ani nie väčšina z nich, ale niektoré, a to práve tie, do ktorých vložil zvláštny podiel svojho nadania a úsilia - sa môžu radikálnym spôsobom obrátiť proti nemu. Bojí sa, že sa stanú nástrojmi a zbraňami nepredstaviteľného sebazničenia, v porovnaní s ktorým blednú všetky pohromy a katastrofy, ktoré poznáme z dejín. Tu si treba nastoliť otázku, pre aké príčiny sa táto moc, ktorú človek dostal už na začiatku a ktorou si mal podmaniť zem, ⁹⁸ obracia proti nemu samému a vyvoláva pochopiteľný stav nepokoja, vedomého alebo podvedomého strachu a pocit ohrozenia, ktorý sa rozličnými spôsobmi prenáša na ľudstvo a prejavuje sa v rozličných formách.

Tento stav ohrozenia človeka zo strany jeho vlastných výtvorov sa prejavuje v rôznych smeroch a v rozličných stupňoch intenzity. Ako sa zdá, stále jasnejšie si uvedomujeme, že využitie zeme, planéty, na ktorej žijeme, vyžaduje poctivé a racionálne plánovanie. Okrem toho toto využitie zeme nielen na priemyslové, ale i na vojenské ciele, ako aj rozvoj techniky, nekontrolovaný všeobecným plánom, zameraným na dobro človeka, často prinášajú so sebou ohrozenie prírodného prostredia človeka, odcudzujú človeka jeho vzťahu k prírode a odvracajú ho od nej. Zdá sa, akoby človek často nevidel nijaký iný význam prírodného prostredia ako ten, čo mu slúži na bezprostredný úžitok a spotrebu. A zatiaľ Stvoriteľ chcel, aby človek zachádzal s prírodou ako

jej rozumný a šľachetný "pán" a "strážca", a nie ako vykorisťovateľ a bezohľadný ničiteľ.

Technický pokrok a rozvoj súčasnej civilizácie, ktorá sa vyznačuje práve nadvládou techniky, vyžadujú primeraný vývoj morálneho života a etiky. Bohužiaľ, zdá sa, že tento vývoj stále zaostáva za technickým vývojom. Preto spomenutý pokrok - hoci je obdivuhodný a ľahko v ňom možno spozorovať skutočné znaky veľkosti človeka, o ktorých sa hovorí, aspoň ako o tvorivých zárodkoch, už v opise stvorenia na stranách knihy Genezis⁹⁹ - nemôže nevyvolávať mnohoraké obavy. Prvá z nich sa týka zásadnej a základnej otázky: Takýto pokrok, ktorého pôvodcom a podporovateľom je človek, robí ľudský život v každom ohľade "ľudskejším" a "dôstojnejším" človeka? Nemožno pochybovať, že ho robí takým, a to v rozličných ohľadoch. Otázka sa však nájstojčivo vracia, keď ide o to, čo je najpodstatnejšie: Stáva sa sám človek v rámci tohto pokroku naozaj lepším, duchovne zrelším, uvedomuje si plnšie svoju ľudskú dôstojnosť, je zodpovednejší, otvorenejší voči druhým, najmä voči núdzným a slabým, je ochotnejší preukazovať a poskytovať pomoc všetkým?

Túto otázku si musia položiť kresťania práve preto, že Kristus ich urobil všestranne citlivejšími na problém človeka. Musia si ju však položiť aj všetci ľudia, zvlášť tí, čo patria k spoločenským vrstvám, ktoré sa aktívne zasadujú o pokrok v našej dobe.

Pri pozorovaní týchto procesov a pri vlastnej účasti na nich nesmieme sa nechať uchvátiť prepiatym zápalom, ani unášať jednostranným nadšením za to, čo sme dosiahli, ale všetci si musíme celkom čestne, objektívne a s pocitom mravnej zodpovednosti položiť zásadné otázky týkajúce sa situácie človeka dnes i v budúcnosti. Sú všetky tie doterajšie, ako i ďalšie, technikou do budúca plánované vymoženosti v zhode s mravným a duchovným pokrokom človeka? Či sa sám človek v ich rámci rozvíja a napreduje, alebo skôr upadá a degraduje sa vo svojej ľudskosti? Prevláda v ľudoch, "vo svete človeka", - ktorý je svetom mravného dobra i zla - dobro nad zlom? Rastie v ľudoch a medzi ľuďmi láska k iným ľuďom, rešpektovanie práv iných - tak každého človeka, ako aj národa alebo ľudu -, alebo, naopak, rastú rôzne prejavy egoizmu, prehnaný nacionalizmus - namiesto pravej lásky k vlasti -, túžba ovládať iných na úkor ich práv a zásluh a najmä túžba využívať všetok hmotný technickovýrobný pokrok výlučne na ovládanie iných alebo v prospech toho či onoho imperializmu?

To sú základné otázky, ktoré si Cirkev nemôže neklásť, pretože si ich viac alebo menej výslovne kladú miliardy ľudí žijúcich dnes na svete. Všetci hovoria o téme rozvoja a pokroku, píše sa o nej na stránkach všetkých novín a publikácií skoro vo všetkých rečiach súčasného sveta. Nezabúdajme však, že táto téma neobsahuje len tvrdenia a istoty, ale aj otázky a úzkostlivé obavy, ktoré nie sú menej dôležité ako spomínané tvrdenia a istoty. Aj ony zodpovedajú povahe ľudského poznania.

Ešte viac zodpovedajú základnej potrebe, aby sa totiž človek staral o človeka, o jeho ľudskosť a o budúcnosť ľudí na tejto zemi. Cirkev, ktorú oživuje eschatologická viera, pokladá túto svoju

starostlivosť o človeka, o jeho ľudskú dôstojnosť, o budúcnosť ľudí na zemi, a teda o zameranie celého rozvoja a pokroku za podstatnú zložku svojho poslania, neraz nerozlučiteľne s ním spojenú.

Princíp tejto svojej starostlivosti vidí Cirkev v samom Ježišovi Kristovi, ako to dosvedčujú aj evanjeliá. Preto chce túto starostlivosť stále rozvíjať v Kristovi, skúmajúc situáciu človeka v súčasnom svete podľa najdôležitejších znakov našej doby.

Pokrok, alebo hroziace nebezpečenstvo?

16. Ak sa nám teda naša doba, t.j. obdobie našej generácie, ktoré sa už blíži ku koncu druhého tisícročia nášho kresťanského letopočtu, javí ako obdobie veľkého pokroku, ukazuje sa zároveň aj ako obdobie mnohých nebezpečenstiev hroziacich človekovi. O týchto nebezpečenstvách musí Cirkev hovoriť všetkým ľuďom dobrej vôle a musí s nimi o tom stále viesť dialóg. Situácia človeka v dnešnom svete, ako sa zdá, je ešte ďaleko od objektívnych požiadaviek mravného poriadku, od nástojčivých požiadaviek spravodlivosti a ešte viac od vzájomnej lásky medzi ľuďmi. Nejde tu o nič iné ako o to, čo Stvoriteľ vyjadril už v prvom poslanstve, ktorým sa obrátil na človeka vo chvíli, keď mu odovzdal zem, aby si ju "podmanil".¹⁰⁰ Toto prvé poslanstvo Kristus potvrdil v tajomstve vykúpenia. Druhý vatikánsky koncil to vyslovil v tých prekrásnych kapitolách svojho učenia, ktoré sa týkajú "kráľovskej hodnosti človeka", čiže jeho povolania zúčastňovať sa na "kráľovskom poslaní" (in munere regali) samého Krista.¹⁰¹ Základný zmysel tohto "kráľovského poslania", tohto "panovania" človeka nad viditeľným svetom, ktoré mu dal za úlohu sám Stvoriteľ, spočíva v prvenstve etiky v porovnaní s technikou, v nadržanosti osoby nad vecami a v prevahe ducha nad hmotou.

Práve preto treba pozorne sledovať všetky úseky dnešného pokroku. Treba, aby sme tak povedali, urobili rádiografiu jeho jednotlivých etáp z tohto zorného uhla. Ide o rozvoj ľudských osôb, a nielen o rozmnoženie vecí, ktoré tieto osoby môžu používať. Ako to povedal istý súčasný mysliteľ a potvrdil koncil, nejde natoľko o to, aby sme "viac mali", ale aby sme "viac boli".¹⁰² Jestvuje už totiž skutočné a spozorovateľné nebezpečenstvo, že kým človek zväčšuje svoju vládu nad svetom vecí, stráca podstatné zložky tejto vlády, jeho ľudskosť sa rozličnými spôsobmi podrobuje týmto veciam a - hoci si to hneď neuvedomuje - stáva sa predmetom mnohostrannej manipulácie, a to prostredníctvom celej organizácie spoločenského života, výrobného systému a nátlaku spoločenských komunikačných prostriedkov. Človek sa nesmie zriecť seba samého, ani miesta, ktoré mu patrí vo viditeľnom svete, nesmie sa stať otrokom vecí, hospodárskych systémov, výroby a svojich vlastných výrobkov. Čisto materialistická civilizácia privádza človeka práve do takéhoto otroctva, hoci sa to niekedy stáva bez vedomia alebo proti úmyslom a plánom jej priekopníkov. Pri koreni súčasnej starostlivosti o človeka sa zaiste nachádza tento problém. Nejde tu len o abstraktnú odpoveď na otázku: Kto je človek, ale o celý dynamizmus života a civilizácie. Ide o zmysel rozličných činností každodenného života a zároveň o predpoklady a smernice pre početné civilizačné, politické, hospodárske, sociálne, štátne a mnohé iné programy.

Ak sa odvažujeme tvrdiť, že situácia človeka v súčasnom svete je ďaleko od požiadaviek mravného poriadku a spravodlivosti a ešte viac od lásky k ľuďom, robíme to preto, že to potvrdzujú dobre známe fakty a porovnania, ktoré viac ráz našli priamu ozvenu na stránkach pápežských, koncilových a synodálnych dokumentov. [103](#) Situácia človeka za našich čias iste nie je všade rovnaká, ale je v mnohých ohľadoch rozdielna. Tieto rozdiely majú svoje historické príčiny, ale majú aj svoj silný etický ohlas. Veď je dobre známy fakt spotrebnej civilizácie, spočívajúci v nadbytku dobier potrebných človekovi alebo celým spoločnostiam - ide o spoločnosti bohaté a silno rozvinuté -, kým v iných spoločnostiach, alebo aspoň v ich širokých vrstvách, ľudia hladujú a mnohí denne umierajú hladom a následkom podvýživy. Zároveň s tým prichádza u jedných k určitému zneužívaniu slobody, úzko spätému práve s konzumným, mravne nekontrolovaným postojom, zatiaľ čo sa obmedzuje sloboda druhých, a to tých, čo vážne trpia nedostatkom a sú tým hnaní do ešte väčšej biedy a núdze.

Toto všeobecne známe porovnanie a kontrast, na ktoré sa odvolali v dokumentoch svojho učiteľského úradu pápeži nášho storočia, v najnovšom čase Ján XXIII. a Pavol VI., [104](#) predstavujú akoby obrovské rozvedenie biblického podobenstva o hodujúcom boháčovi a chudobnom Lazárovi. [105](#)

Na rozsahu tohto javu majú vinu finančné, menové, výrobné a obchodné štruktúry a mechanizmy, ktoré sa opierajú o rozličné druhy politického nátlaku a ovládajú svetové hospodárstvo. Tieto štruktúry a mechanizmy sú takmer neschopné odstrániť nespravodlivé sociálne pomery zdedené z minulosti a nevládku čeliť naliehavým požiadavkám a etickým potrebám súčasnosti. Tieto štruktúry podrobujú človeka napätiam, ktoré sám vyvolal, zrýchleným tempom márnia surovínové a energetické zdroje, ohrozujú prirodzené geofyzické prostredie, a tak neprestajne rozširujú oblasti biedy a s ňou spojené pocity úzkosti, bezmocnosti a roztrpčenia. [106](#)

Stojíme tu pred strašnou drámou, pred ktorou nikto nemôže ostať ľahostajný. Lebo ten, čo sa na jednej strane snaží vyťažiť čo najväčší zisk, ako aj ten, čo na druhej strane musí znášať z toho vyplývajúce krivdy a príkoria, je vždy človek. Táto situácia sa ešte viac vyostčuje tým, že v blízkom susedstve ubiedených žijú privilegované sociálne vrstvy, ako aj tým, že jestvujú vysoko rozvinuté krajiny, ktoré v prílišnej miere hromadia hmotné dobrá a ktorých bohatstvá, pretože sú zneužívané, sa neraz stávajú príčinou rozličných bied. K tomu sa pridáva horúčka inflácie a pliaga nezamestnanosti, ktoré sú ďalšími príznakmi tohto morálneho neporiadku, prejavujúceho sa v súčasnej svetovej situácii a vyžadujúceho preto odvážne a tvorivé riešenia, zodpovedajúce pravej dôstojnosti človeka. [107](#)

Táto úloha nie je neuskutočniteľná. Princíp solidárnosti, chápaný v širšom zmysle slova, musí byť podnetom na účinné hľadanie primeraných inštitúcií a systémov, či už ide o oblasť obchodných stykov, kde sa treba riadiť zákonmi zdravého súťaženia, alebo o plán rozsiahlejšieho a bezprostrednejšieho rozdelenia bohatstiev a kontroly nad nimi, aby národy, ktoré sú ešte len na ceste hospodárskeho rozvoja, mohli nielen uspokojiť svoje základné požiadavky, ale aj postupne a účinne sa rozvíjať.

Na tejto ťažkej ceste, na ceste nevyhnutnej premeny štruktúr hospodárskeho života bude možné napredovať iba za cenu skutočného obrátenia mysle, vôle a srdca. To však vyžaduje rozhodné zaangažovanie jednotlivcov, ako aj slobodných a medzi sebou solidárnych národov. Príliš často sa sloboda zamieňa s inštinktom individuálnych alebo kolektívnych záujmov alebo dokonca s inštinktom boja a nadvlády, nech je akékoľvek ich ideologické zafarbenie. Je zrejmé, že tieto inštinkty jestvujú a pôsobia. Nebude však možné skutočne ľudské hospodárske zriadenie, ak spomínané inštinkty nebudú podmanené, náležite usmernené a ovládané hlbšími silami, skrývajúcimi sa v človeku, silami, ktoré rozhodujú o skutočnej kultúre národov. Práve z týchto prameňov musí vyprýštiť úsilie, v ktorom nájde svoj výraz pravá sloboda človeka a ktoré ju bude schopné zabezpečiť aj na hospodárskom poli. Hospodársky pokrok so všetkým, čo patrí k jeho riadnemu chodu, treba vždy plánovať a uskutočňovať v rámci všeobecného a solidárneho rozvoja jednotlivých ľudí a národov, ako na to presvedčivým spôsobom upozornil môj predchodca Pavol VI. v encyklike *Populorum progressio*. Ak sa to neuskutočňuje, sama kategória "hospodárskeho pokroku" sa stáva kategóriou nadradenou, ktorá celú ľudskú existenciu podriaďuje svojim čiastočným požiadavkám, udúša človeka, rozvracia spoločnosť a nakoniec sa stáva obeťou svojich vlastných rozporov a výstredností.

Je možné podujat' sa na túto úlohu. Dosvedčujú to určité fakty a výsledky, ktoré sa tu ťažko dajú jednotlivo vymenovať. Jedno je však isté. Ako základný prvok na tomto obrovskom poli treba prijať, stanoviť a prehliť cit pre mravnú zodpovednosť, ktorý si musí človek osvojiť. Znova a stále - človek! Pre nás kresťanov sa zodpovednosť v tomto ohľade stáva zvlášť zrejmou, keď si pripomenieme - a stále si to musíme pripomínať - obraz posledného súdu podľa Kristových slov, ktoré sú zaznačené v Evanjeliu svätého Matúša. [108](#)

Tento eschatologický obraz treba stále "premietat'" na dejiny človeka, treba ho urobiť trvalou "mierou" ľudských skutkov, akoby základnou schémou spytovania svedomia pre každého a pre všetkých: "Lebo som bol hladný a nedali ste mi jesť,... bol som nahý a nepriodeli ste ma... (bol som) v žalári a nenavštívili ste ma." [109](#) Tieto slová sa stávajú ešte varovnejšími, keď si pomyslíme, že novým štátom a národom, prebúdzajúcim sa k nezávislosti, sa namiesto chleba a kultúrnej pomoci poskytujú, a neraz v značnom množstve, moderné zbrane a prostriedky ničenia slúžiace v ozbrojených konfliktoch a vojnách, ktoré nevyžaduje natoľko obrana ich zákonitých práv a zvrchovanosti, ako skôr istý šovinizmus, imperializmus a neokolonializmus rozličného druhu. Všetci dobre vieme, že zóny biedy a hladu na našej zemeguli by mohli byť v krátkom čase "zúrodnené", keby sa obrovské výdavky na zbrojenie, slúžiace vojne a ničeniu, premenili na výdavky určené na výživu slúžiacu životu.

Možno, že táto úvaha zostane čiastočne "abstraktná". Možno poskytne jednej i druhej "strane" príležitosť na vzájomné obviňovanie, pričom obidve zabudnú na vlastné viny. Možno vyvolá i nové obžaloby proti Cirkvi. No Cirkev, keďže nedisponuje inými zbraňami okrem zbraní ducha, slova a lásky, nemôže prestať hlásať "slovo v príhodnom aj nepríhodnom čase". [110](#) Preto neprestajne

prosí obe strany a žiada všetkých v mene Boha a v mene človeka: Nezabíjajte! Nepripravujte ľuďom zničenie a vyhladenie! Myslite na svojich bratov, čo trpia hladom a núdzou! Majte v úcte dôstojnosť a slobodu každého človeka!

Práva človeka: "litera", či "duch"?

17. Naše storočie bolo pre človeka až doteraz storočím veľkých pohrôm a spustošení, a to nielen materiálnych, ale aj morálnych, ba azda predovšetkým morálnych. Isteže nie je ľahké porovnávať z tohto hľadiska dejinné obdobia, lebo to závisí od historických kritérií a tie sa menia. Ale aj bez týchto porovnaní treba konštatovať, že doteraz to bolo storočie, v ktorom si ľudia navzájom zapríčinili veľa krívd a utrpení. Bol tento proces rozhodným spôsobom zabrzdený? V každom prípade nemožno tu nespomenúť s veľkým uznaním a s nádejou do budúcnosti veľkolepé úsilie, ktoré sa vynaložilo na založenie Organizácie spojených národov, úsilie definovať a stanoviť objektívne a nenarušiteľné práva človeka, pričom sa členské štáty tejto Organizácie navzájom zaväzujú tieto práva dôsledne rešpektovať. Tento záväzok prijali a podpísali skoro všetky súčasné štáty. To by malo byť zárukou, že ľudské práva sa stanú na celom svete základným princípom činnosti pre blaho človeka.

Cirkev nemusí dokazovať, ako tesne táto otázka súvisí s jej poslaním v súčasnom svete. Ved' na tejto otázke sa zakladá sociálny a medzinárodný pokoj, ako to vyhlásil Ján XXIII., Druhý vatikánsky koncil a potom Pavol VI. v osobitných dokumentoch. Pokoj totiž v jadre spočíva v zachovávaní neporušiteľných práv človeka - dielom spravodlivosti je pokoj - kým vojna vzniká práve z porušovania týchto práv a prináša so sebou ešte vážnejšie ich porušovanie. Ak sa však ľudské práva porušujú v čase pokoja, je to zvlášť bolestné. Z hľadiska pokroku je to nepochopiteľný jav boja proti človekovi, absolútne nezlučiteľný s akýmkoľvek programom, ktorý sa vydáva za "humanitný". A ktorý program, či už sociálny, hospodársky, politický alebo kultúrny, by sa mohol vzdať tohto titulu? Sme pevne presvedčení, že dnes nejestvuje na svete program - dokonca aj keď vychádza z protikladných svetonázorov -, ktorý by nestaval vždy na prvé miesto človeka.

Ak napriek týmto predpokladom sú ľudské práva rozličným spôsobom porušované, ak sme v praxi stále ešte svedkami koncentračných táborov, násilia, mučenia, terorizmu a rôznych diskriminácií, to musí byť dôsledkom iných predpokladov, ktoré podkopávajú a často takmer ničia účinnosť humanitných zásad, z ktorých vychádzajú spomínané moderné programy a systémy. Z toho však vyplýva povinnosť podrobovať ich ustavičnej revízii z hľadiska objektívnych a neporušiteľných práv človeka. Deklarácia o ľudských právach, ako aj založenie Organizácie spojených národov bezpochyby nemali za cieľ iba odstrániť hanebné zločiny spáchané v poslednej svetovej vojne, ale aj vytvoriť základňu pre stálu revíziu programov, systémov a režimov práve pod týmto jediným zásadným zorným uhlom, ktorým je dobro človeka, čiže osoby v rámci spoločenstva. Toto dobro, ako základný činiteľ spoločného dobra, musí byť zásadným kritériom všetkých programov, systémov a režimov.

V opačnom prípade je ľudský život i v čase mieru odsúdený na rozmanité utrpenia pri ktorých sa súčasne s nimi rozvíjajú aj rozličné formy nadvlády, totalitarizmu, neokolonializmu a imperializmu, ohrozujúce samo spolunažívanie národov. Je naozaj výrečný fakt, často potvrdený skúsenosťami z dejín, že porušovanie práv človeka ide ruka v ruke s porušovaním práv národa, s ktorým je človek spojený organickými zväzkami akoby s väčšou rodinou.

Už od prvej polovice tohto storočia, keď sa začali vyvíjať vtedajšie totalitné štátne režimy, ktoré, ako je známe, priviedli k strašnej vojnovnej katastrofe, Cirkev jasne vyslovovala svoje stanovisko voči týmto režimom, ktoré sa zdanlivo usilovali o vyššie dobro, akým je práve blaho štátu. Dejiny však ukázali, že to bolo iba dobro určitej strany, ktorá sa stotožňovala so štátom. ¹¹¹ V skutočnosti však tieto režimy obmedzovali práva občanov tým, že ich pozbavili práve tých neporušiteľných práv človeka, ktoré približne v polovici nášho storočia boli konečne sformulované na medzinárodnom fóre.

Cirkev sa teší z tohto výdobytku spolu so všetkými ľuďmi dobrej vôle, s ľuďmi, ktorí naozaj milujú spravodlivosť a pokoj. Je si však vedomá, že sama "litera" môže aj "zabiť", kým iba "duch oživuje".¹¹² Preto sa musí spolu s týmito ľuďmi dobrej vôle stále pýtať, či vyhlásenie o ľudských právach a prijatie ich "lityry" značí všade aj uplatňovanie ich "ducha". Vynárajú sa totiž oprávnené obavy, že veľmi často sme ešte ďaleko od tohto uplatnenia a že neraz duch spoločenského a verejného života je v bolestnom rozpore s vyhlásením "lityry" ľudských práv. Takýto stav vecí, doliehajúci na príslušné spoločenstvá, robí osobitne zodpovednými tak pred týmito spoločenstvami, ako aj pred dejinami človeka tých, čo prispievajú k vyvolaniu takého stavu.

Podstatný zmysel štátu ako politického spoločenstva spočíva v tom, že celá spoločnosť, ktorá ho vytvára, t.j. ľud, je pánom a tvorcom svojho osudu. Tento zmysel štátu sa neuskutoční tam, kde namiesto vykonávania moci s morálnou účasťou spoločnosti alebo národa vidíme, že určitá skupina ľudí nanucuje svoju nadvládu všetkým ostatným členom príslušnej spoločnosti. Tieto veci sú podstatne dôležité v našej dobe, keď nesmierne vzrástlo sociálne uvedomenie ľudí a spolu s ním aj potreba korektnej účasti občanov na politickom živote spoločnosti. Pritom treba prihliadať na skutočné podmienky, v akých sa nachádzajú jednotlivé národy a na potrebnú účinnosť verejnej moci. ¹¹³ Toto sú otázky prvoradej dôležitosti z hľadiska pokroku samého človeka i všestranného rozvoja ľudstva.

Cirkev vždy učila, že je povinnosťou človeka pracovať pre spoločné dobro, a tým zároveň vychovávala každému štátu dobrých občanov. Okrem toho vždy učila, že základnou povinnosťou verejnej moci je starostlivosť o spoločné dobro spoločnosti; z toho zároveň vyplývajú základné práva verejnej moci. Práve v mene týchto predpokladov, týkajúcich sa objektívneho etického poriadku, práva verejnej moci neslobodno chápať ináč ako na základe rešpektovania objektívnych a neporušiteľných práv človeka. Spoločné dobro, ktorému verejná moc slúži v štáte, sa dosahuje naplno len vtedy, keď všetci občania sú si istí svojimi právami. V opačnom prípade nevyhnutne prichádza k rozkladu spoločnosti, k opozícii občanov proti verejnej moci alebo k situácii útlaku,

zavražďovania, násilia a teroru. O tom nám poskytli dostatok príkladov totalitné režimy nášho storočia. Teda princíp ľudských práv hlboko siaha do oblasti sociálnej spravodlivosti a stáva sa meradlom pre jej zásadné preverovanie v živote politických organizmov.

Medzi tieto práva sa zaraďuje, a oprávnene, právo na náboženskú slobodu, právo na slobodu svedomia. Druhý vatikánsky koncil pokladal za neobyčajne potrebné vypracovať obširnejšiu deklaráciu o tejto téme. V dokumente nazvanom *Dignitatis humanae*¹¹⁴ bolo vyjadrené nielen teologické ponímanie celého problému, ale aj jeho chápanie z hľadiska prirodzeného práva, čiže z hľadiska "čisto ľudského", na základe predpokladov, ktoré diktuje sama skúsenosť človeka, jeho rozum a jeho zmysel pre ľudskú dôstojnosť. Je isté, že obmedzovanie náboženskej slobody osôb a spoločností je nielen bolestnou skúsenosťou pre tieto osoby a spoločnosti, ale je predovšetkým útokom na samu dôstojnosť človeka, nezávisle od jeho náboženského vyznania alebo svetonázoru.

Obmedzovanie a porušovanie náboženskej slobody je v rozpore s dôstojnosťou človeka a s jeho objektívnymi právami. Spomenutý koncilový dokument hovorí dostatočne jasne, v čom spočíva toto obmedzovanie a porušovanie náboženskej slobody. Ide tu zrejme o krajnú nespravodlivosť voči tomu, čo osobitným spôsobom väzí hlboko v človekovi a čo je skutočne ľudské. Veď dokonca aj sama nevera, náboženská ľahostajnosť a ateizmus sú ako ľudské zjavy pochopiteľné len vo vzťahu k náboženstvu a viere. Je teda ťažké prijať stanovisko, a to aj z "čisto ľudského" hľadiska, podľa ktorého iba ateizmus má občianske právo vo verejnom a spoločenskom živote, kým veriaci sú akoby zo zásady sotva trpení alebo sa s nimi zachádza ako s občanmi "nižšej triedy", ba dokonca - ako sa to už stalo - sú úplne pozbavení občianskych práv.

Treba sa dotknúť aspoň krátko i tejto témy, lebo aj ona patrí k celkovej situácii človeka v súčasnom svete a dosvedčuje, ako je táto jeho situácia zaťažená predsudkami a nespravodlivosťami rozličného druhu. Ak nechceme v tomto ohľade zabiehať do podrobností - hoci by sme mali osobitné právo i povinnosť to urobiť - je to predovšetkým preto, že spolu s tými, čo znášajú utrpenie spôsobené diskrimináciou a prenasledovaním pre Božie meno, vedie nás viera vo výkupnú moc Kristovho kríža. Predsa však z moci svojho úradu chcem sa v mene všetkých veriacich na celom svete obrátiť s úpenlivou prosbou na tých, od ktorých akýmkoľvek spôsobom závisí organizácia spoločenského a verejného života, aby rešpektovali práva náboženstva a činnosť Cirkvi. Neprosíme o nijakú výsadu, ale o rešpektovanie základného práva. Uskutočňovanie tohto práva je jedným zo základných meradiel skutočného ľudského pokroku v každom režime, spoločnosti, systéme alebo prostredí.

IV.

POSLANIE CIRKVI A ÚDEL ČLOVEKA

Starostlivosť Cirkvi o povolanie človeka v Kristovi

18. Tento nevyhnutne zbežný pohľad na situáciu človeka v súčasnom svete obracia ešte viac

naše mysle a srdcia na Ježiša Krista a na tajomstvo vykúpenia, v ktorom je problém človeka vpísaný s osobitnou silou pravdy a lásky. Ak sa Kristus "určitým spôsobom spojil s každým človekom",¹¹⁵ tak Cirkev, tým, že preniká do hĺbky tohto tajomstva, do jeho plného a univerzálneho významu, najhlbšie prežíva svoju podstatu a poslanie. Nie nadarmo apoštol nazval Cirkev Kristovým telom. ¹¹⁶ Keďže toto Kristovo tajomné telo je Boží ľud - ako to neskôr vyhlásil Druhý vatikánsky koncil na základe celej biblickej a patristickej tradície - znamená to, že každý človek je v ňom akoby preniknutý tým dychom života, ktorý pochádza od Krista. Týmto spôsobom i sama Cirkev, ako telo, organizmus a spoločenská jednotka, tým, že sa upriamuje na človeka, na jeho skutočné problémy, na jeho nádeje a utrpenia, úspechy i pády, dostáva Božie podnety, svetlo a silu Ducha Svätého, ktoré pochádzajú od ukrižovaného a zmŕtvychvstalého Krista. Práve preto Cirkev žije svojím vlastným životom. Cirkev nemá iný život ako ten, čo jej dáva jej Ženich a Pán. Veď práve preto, že Kristus sa s ňou spojil v tajomstve vykúpenia, Cirkev musí byť pevne spojená s každým človekom.

Toto spojenie Krista s človekom je samo v sebe tajomstvom, z ktorého sa rodí "nový človek", povolaný zúčastniť sa na Božom živote¹¹⁷ a v Kristovi znovu stvorený, aby prijal plnosť milosti a pravdy¹¹⁸. Spojenie Krista s človekom je silou a zdrojom sily, ako to výstižne vyjadril svätý Ján v úvode svojho Evanjelia: "Ale tým, ktorí ho prijali, dal moc stať sa Božími deťmi." ¹¹⁹ Je to sila, ktorá vnútorne pretvára človeka a je princípom nového života, ktorý neodumiera, ani sa nepomíňa, ale trvá pre život večný. ¹²⁰ Tento život, ktorý Otec prisľúbil a ponúkol každému človekovi v Ježišovi Kristovi, svojom večnom a jednorodenom Synovi, vtelenom a narodenom z Márie Panny, "keď prišla plnosť času",¹²¹ je konečným završením povolania človeka. Určitým spôsobom je to splnenie toho životného údelu, ktorý od večnosti Boh pripravil človekovi. Ten "božský údel" si razí cestu cez všetky záhady a tajomstvá, zákruhy a okľuky "ľudského údelu" v tomto časnom svete. Ak totiž toto všetko - napriek celému bohatstvu pozemského života - vedie s osudovou nevyhnutnosťou na hranicu smrti a k rozkladu ľudského tela, Kristus sa nám zjavuje za touto hranicou: "Ja som vzkriesenie a život. Kto verí vo mňa... neumrie naveky." ¹²² V Ježišovi Kristovi ukrižovanom, vloženom do hrobu a potom zmŕtvychvstalom "nám zažiarila nádej na slávne vzkriesenie" a "prisľub budúcej nesmrteľnosti",¹²³ ku ktorej človek prichádza cez telesnú smrť, a tak má podiel s celým svetom na nevyhnutnom osude, ktorému je podrobená hmota. Chápeme a chceme stále hlbšie pochopiť zmysel pravdy, ktorú Vykupiteľ človeka zhrnul do tohto výroku: "Len Duch oživuje, telo nič neosoží." ¹²⁴ Tieto slová, napriek vonkajšiemu zdaniu, sú najvznešenejším vyjadrením človeka: tela, ktoré oživuje Duch!

Cirkev skusuje túto skutočnosť vo svojom živote. Žije z tejto pravdy o človekovi, ktorá jej dovoľuje prekročiť hranice časnosti a zároveň myslieť so zvláštnou láskou a starostlivosťou na všetko, čo v rozmeroch tejto časnosti rozhoduje o živote človeka, o živote ľudského ducha, v ktorom sa prejavuje ten večný nepokoj, ktorý svätý Augustín vyjadril slovami: (Bože,) "stvoril si nás pre seba a naše srdce je nespokojné, kým nespočinie v tebe".¹²⁵ V tomto tvorivom nepokoji prúdi a pulzuje to, čo je pre človeka najpríznačnejšie: hľadanie pravdy, neukojiteľná potreba dobra, hlad po slobode, túžba po kráse a hlas svedomia. Cirkev, ktorá sa snaží pozerať na človeka takrečeno "očami samého Krista", si stále jasnejšie uvedomuje, že je strážkyňou veľkého pokladu, ktorý

nesmie premárniť, ale naopak ustavične zveľadovať. Ved' Pán Ježiš povedal: "Kto nezhrmazďuje so mnou, rozhadzuje." [126](#)

Tento poklad ľudstva, obohatený nevýslovným tajomstvom Božieho synovstva¹²⁷ a milosťou prijatia za Božie deti¹²⁸ v jednorodenom Synovi Božom, skrze ktorého hovoríme Bohu "Abba, Otče!", ¹²⁹ je zároveň mohutnou silou, ktorá zjednocuje Cirkev predovšetkým zvnútra a dáva zmysel všetkej jej činnosti. Touto silou sa Cirkev zjednocuje s Duchom Ježiša Krista, s tým Duchom Svätým, ktorého Vykupiteľ prisľúbil, ktorého stále udeľuje a ktorého zostúpenie - zjavené v deň Turíc - nepretržite trvá. Takto sa v ľuďoch prejavuje moc Ducha, ¹³⁰ dary Ducha, ¹³¹ ovocie Ducha Svätého. ¹³² A Cirkev v našej dobe, ako sa zdá, vždy s väčšou horlivosťou a svätou nástoľčivosťou opakuje: Veni Sancte Spiritus - Príď Duchu Svätý! Príď! Príď! "Očisť, čo je skalené, zavlaj, čo je znavené, uzdrav, čo je zranené. Ohni, čo je stápnuté, zohrej, čo je skrehnuté, naprav, čo je zblúdené." ¹³³

Toto vzývanie Ducha a táto prosba o Ducha je odpoveďou na všetky "materializmy" našej doby. Z nich sa totiž rodia toľké nenásytné žiadosti v srdci človeka. Toto vzývanie Ducha sa ozýva z rôznych strán a zdá sa, že aj prináša rozličným spôsobom svoje ovocie. Možno povedať, že Cirkev toto vzývanie neprednáša sama? Áno, možno to povedať, lebo "potrebu" toho, čo je duchovné, vyjadrujú aj tí, čo stoja mimo viditeľných hraníc Cirkvi. ¹³⁴ Či to nie je zároveň potvrdením tej pravdy o Cirkvi, ktorú tak výstižne zdôraznil posledný koncil v konštitúcii Lumen gentium, kde učí, že Cirkev je "sviatosťou čiže znakom a prostriedkom dôverného spojenia s Bohom a jednoty celého ľudského pokolenia"?¹³⁵ Toto vzývanie Ducha a prosba o Ducha značí vlastne stále viac vnikat' do plného rozmeru tajomstva vykúpenia, v ktorom Kristus, spojený s Otcom a s každým človekom, nám neprestajne dáva tohto Ducha a ten nás naplnia zmýšľaním Syna a zameriava nás na Otca. ¹³⁶ Z tohto dôvodu Cirkev našej doby - doby, ktorá zvlášť cíti hlad po Duchu, lebo cíti hlad po spravodlivosti, pokoji, láske, добрôte, sile, zodpovednosti a ľudskej dôstojnosti - musí sa osobitným spôsobom sústrediť a zjednotiť okolo tohto tajomstva a znova v ňom nájsť svetlo a silu, potrebnú na plnenie svojho poslania. Ak totiž, ako sme už povedali, človek je cestou každodenného života Cirkvi, je potrebné, aby si Cirkev vždy bola vedomá, že človek dosahuje v Kristovi, milosťou Ducha Svätého, hodnosť prijatia za Božieho syna¹³⁷ a že je určený na milosť a oslávenie. ¹³⁸ O tom všetkom Cirkev vždy znova uvažuje a prijíma to čoraz uvedomelejšou vierou a so stále pevnejšou láskou. Tým sa zároveň stáva súčasťou na službu človekovi, do ktorej ju Kristus Pán pozýva, keď hovorí: "Syn človeka neprišiel dať sa obsluhovať, ale slúžiť." ¹³⁹ Cirkev vykonáva túto svoju službu tým, že sa zúčastňuje na trojnásobnom poslaní svojho Učiteľa a Vykupiteľa. Toto učenie, spočívajúce na biblickom základe, postavil do jasného svetla Druhý vatikánsky koncil na veľký ošoh života Cirkvi. Keď si totiž uvedomujeme svoju účasť na trojakom Kristovom poslaní, na jeho trojakej službe: kňazskej, prorockej a kráľovskej, ¹⁴⁰ uvedomujeme si tým zároveň dokonalejšie i to, čomu má slúžiť Cirkev ako spoločnosť i ako spoločenstvo Božieho ľudu na zemi a akú účasť má mať každý z nás na tomto poslaní a službe.

Cirkev je zodpovedná za pravdu

19. Vo svetle posvätného učenia Druhého vatikánskeho koncilu Cirkev sa teda javí pred nami ako spoločná nositeľka zodpovednosti za Božiu pravdu. S hlbokým pohnutím počúvame slová samého Krista: "Slovo, ktoré (odo mňa) počujete, nie je moje, ale slovo Otcovo, toho, ktorý ma poslal." ¹⁴¹ Či sa v týchto slovách nášho Učiteľa nezračí zodpovednosť za zjavenú pravdu, ktorá je "vlastníctvom samého Boha", ak dokonca aj on "jednorodný Syn Boží, ktorý je v náručí Otca", ¹⁴² keď podáva túto pravdu ako prorok a učiteľ, pokladá za potrebné zdôrazniť, že to koná s absolútnou vernosťou jej božskému žriedlu? Tá istá vernosť musí byť konštitutívnou vlastnosťou viery Cirkvi, či už keď ju učí, alebo vyznáva.

Viera ako osobitná nadprirodzená čnosť vliata do ľudského ducha umožňuje nám účasť na poznaní Boha a je našou odpoveďou na jeho zjavené Slovo. Práve preto sa vyžaduje, aby sa Cirkev, keď vyznáva a učí vieru, úzko pridržiavala Božej pravdy ¹⁴³ a aby ju konkrétne uplatňovala v živote ako "rozumnú poslušnosť". ¹⁴⁴ Sám Kristus, aby zabezpečil túto vernosť Božej pravde, prisľúbil Cirkvi zvláštnu pomoc Ducha pravdy a udelil dar neomylnosti ¹⁴⁵ tým, ktorým zveril túto pravdu ďalej podávať a ju učiť, ¹⁴⁶ ako to presne definoval už Prvý vatikánsky koncil ¹⁴⁷ a neskôr potvrdil Druhý vatikánsky koncil. ¹⁴⁸ Okrem toho dal celému Božiemu ľudu zvláštny zmysel pre vieru. ¹⁴⁹

Týmto spôsobom sme sa stali účastníkmi na poslaní Krista-Proroka a prostredníctvom tohto poslania slúžime spolu s ním Božej pravde v Cirkvi. Zodpovednosť za túto pravdu značí tiež, že ju máme milovať a snažiť sa ju čo najpresnejšie pochopiť tak, aby sme sa k nej priblížili v celej jej spásonosnej sile a jase, v jej hĺbke a zároveň jednoduchosti. Táto láska a táto snaha pochopiť pravdu musia spolu kráčať ruka v ruke, ako to potvrdzujú životné dejiny svätých v Cirkvi. Ich najviac osvietilo pravé svetlo, ktoré objasňuje Božiu pravdu a približuje samu Božiu skutočnosť, pretože prijímali túto pravdu s úctou a láskou. Predovšetkým s láskou ku Kristovi, živému Slovu Božej pravdy, a zároveň aj s láskou k jej ľudskému vyjadreniu v evanjeliu, tradícii a teológii. Aj dnes je potrebné predovšetkým takéto chápanie a vysvetľovanie Božieho slova, je potrebná takéto teológia.

Teológia vždy bola a vždy zostáva veľmi dôležitá, aby sa Cirkev, Boží ľud, mohla tvorivo a účinne zúčastňovať na Kristovom prorockom poslaní. Preto teológovia, ako služobníci Božej pravdy, keď venujú svoje štúdium a prácu jej stále hlbšiemu pochopeniu, nikdy nesmú stratiť z očí význam svojej služby v Cirkvi, ktorý je zhrnutý do pojmu "intellectus fidei". Tento pojem má, aby sme tak povedali, dvojstranný rytmus podľa výroku: "Intellege ut credas; crede ut intellegas - Rozumej, aby si veril; ver, aby si rozumel," ¹⁵⁰ a funguje správne vtedy, keď sa teológovia usilujú slúžiť učiteľskému úradu, ktorý je v Cirkvi zverený biskupom, spojeným putom hierarchického spoločenstva s Petrovým nástupcom, keď sa im snažia slúžiť v ich učiteľskej a pastoračnej činnosti a keď podporujú apoštolskú činnosť celého Božieho ľudu.

Ako v predchádzajúcich obdobiach, tak i teraz - ba dnes ešte viac - teológovia a všetci cirkevní

vedci sú povolaní uviesť do súladu vieru s vedou a múdrosťou a pričiňovať sa o to, aby sa navzájom prenikali tak, ako to čítame v liturgickej modlitbe pri spomienke na svätého Alberta, učiteľa Cirkvi. Táto úloha dnes nesmierne vzrástla v súvisi s pokrokom ľudskej vedy, jej metód a výdobytkov v poznaní sveta a človeka. To sa vzťahuje tak na exaktné vedy, ako aj na vedy humanistické a na filozofiu, ktorej úzke zväzky s teológiou pripomínajú dokumenty posledného koncilu. [151](#)

Na tomto poli ľudského poznania, ktoré sa stále rozširuje a rozvetvuje, aj viera sa musí neprestajne prehĺbovať odhaľovaním rozsahu zjaveného tajomstva a snahou o pochopenie pravdy, ktorej jediným najvyšším prameňom je sám Boh. Je prípustné, ba aj želateľné, aby sa v tejto obrovskej práci, v uvedenom smere bral ohľad na určitý pluralizmus v metódach. Táto práca sa však nemôže vzdialiť od zásadnej jednoty v učení viery a mravov, lebo toto je jej vlastným cieľom. Z toho dôvodu je nevyhnutne potrebná úzka spolupráca teológie s učiteľským úradom Cirkvi. Každý teológ si musí byť zvlášť vedomý toho, čo vyjadril sám Kristus, keď vyhlásil: "Slovo, ktoré (odo mňa) počujete, nie je moje, ale slovo Otca." [152](#) Nikto teda nesmie pestovať teológiu, akoby šlo o zbierku čisto osobných názorov, ale každý si musí byť vedomý, že ostáva úzko spojený s poslaním vyučovať pravdu, za ktorú je zodpovedná Cirkev.

Účasť na Kristovom prorockom poslaní stvára život celej Cirkvi v jej základnej dimenzii. Zvláštnu účasť na tomto poslaní majú duchovní pastieri, ktorí učia a rozličnými spôsobmi stále hlásajú a ďalej podávajú učenie viery a kresťanskej morálky. Toto vyučovanie, tak misionárske, ako i riadne, prispieva k zhromažďovaniu Božieho ľudu okolo Krista, k príprave účasti na Eucharistii a ukazuje cesty sviatostného života. Biskupská synoda zvolaná roku 1977 venovala zvláštnu pozornosť katechéze v súčasnom svete. Ovocie vyzreté z jej rokovaní, skúseností a návrhov bude čoskoro uverejnené - podľa odporúčania účastníkov Synody - v osobitnom pápežskom dokumente. [152bis](#) Katechéza je nesporne trvalá a pritom základná forma činnosti Cirkvi, v ktorej sa prejavuje jej prorocká charizma. Vydávanie svedectva a vyučovanie postupujú totiž spoločne ruka v ruke. A hoci sa tu hovorí v prvom rade o kňazoch, nemožno nespomenúť veľký počet rehoľníkov a rehoľníčok, ktorí sa venujú katechetickému činnosti z lásky k Božskému Učiteľovi. Nemožno sa tiež nezmieniť o toľkých laikoch, ktorí touto činnosťou vyjadrujú svoju vieru a apoštolskú zodpovednosť.

Okrem toho sa treba stále viac starať, aby rozličné formy katechézy a jej rozličné polia pôsobnosti - počnúc základnou formou, ktorou je rodinná katechéza, t.j. katechéza, ktorú rodičia poskytujú svojim deťom - boli dôkazom účasti celého Božieho ľudu na prorockom poslaní samého Krista. Treba, aby sa v súvisi s touto skutočnosťou na zodpovednosti Cirkvi za Božiu pravdu podieľali stále viac a rozličnými spôsobmi všetci jej členovia. A čo povedať v tomto ohľade o špecialistoch v rozličných odboroch, o predstaviteľoch prírodných a humanistických vied, o lekároch, právnikoch, umelcoch a technikoch, učiteľoch a profesoroch rozličných stupňov a odborov? Títo všetci - ako členovia Božieho ľudu - majú svoj podiel na Kristovom prorockom poslaní, na jeho úlohe slúžiť Božej pravde, a to aj tým, že zaujímajú čestný postoj voči pravde na každom poli, tým, že vychovávajú iných v pravde a učia ich dozrievať v láske a spravodlivosti. Teda zmysel pre

zodpovednosť za pravdu je jedným zo základných styčných bodov medzi Cirkvou a každým človekom a je jednou zo základných požiadaviek určujúcich povolanie človeka v spoločenstve Cirkvi. Cirkev našich čias, vedená zmyslom zodpovednosti za pravdu, musí zostať vytrvale verná svojej vlastnej povahe, ku ktorej patrí aj prorocké poslanie, pochádzajúce od samého Krista: "Ako mňa poslal Otec, aj ja posielam vás... Prijmite Ducha Svätého." ¹⁵³

Eucharistia a pokánie

20. V tajomstve vykúpenia, čiže v spasiteľnom diele Ježiša Krista, Cirkev nemá len účasť na evanjeliu svojho Učiteľa, a to vernosťou Slovu a službou pravde, ale svojou poddanosťou, plnou viery a lásky, má zároveň účasť aj na sile jeho vykupiteľskej činnosti, ktorú vyjadril a zhrnul vo sviatostnej forme predovšetkým v Eucharistii. ¹⁵⁴ Eucharistia je stredom a vrcholom celého sviatostného života, ktorým každý kresťan dostáva spásonosnú silu vykúpenia, počnúc tajomstvom krstu, v ktorom sme ponorení do Kristovej smrti, aby sme sa stali účastníkmi na jeho zmŕtvychvstaní, ¹⁵⁵ ako to učí apoštol. Vo svetle tohto učenia je ešte zrejmejšie, prečo celý sviatostný život Cirkvi a každého kresťana dosahuje svoj vrchol a plnosť práve v Eucharistii. V tejto sviatosti sa totiž z Kristovej vôle neprestajne obnovuje tajomstvo obety, ktorou on obetoval Otcovi seba samého na oltári kríža. Otec prijal túto obetu a odplatil toto bezhraničné darovanie sa svojho Syna, ktorý sa stal "poslušným až na smrť", ¹⁵⁶ svojím otcovským darovaním sa, t.j. darom nového nesmrteľného života v zmŕtvychvstaní, pretože Otec je už od počiatku prvým prameňom a darcom života. Tento nový život, v ktorom je zahrnuté telesné oslávenie ukrižovaného Krista, stal sa účinným znakom nového daru udeleného ľudstvu, ktorým je sám Duch Svätý. Skrze neho Boží život, ktorý má Otec v sebe a dáva ho Synovi, ¹⁵⁷ udeľuje sa všetkým ľuďom, čo sú zjednotení s Kristom.

Eucharistia je najdokonalejšou sviatosťou tejto jednoty. Slávením Eucharistie a účasťou na nej sa spájame s pozemským a zároveň nebeským Kristom, ktorý za nás oroduje u Otca. ¹⁵⁸ Spájame sa však s ním vždy skrze vykupiteľský úkon obety, ktorou nás vykúpil, takže sme boli "draho kúpení". ¹⁵⁹ A "veľkosť ceny" nášho vykúpenia svedčí zároveň o hodnote, ktorú sám Boh priznáva človekovi, a o našej dôstojnosti v Kristovi. Keď sa totiž stávame Božími deťmi, ¹⁶⁰ keď nás Boh prijíma za synov, ¹⁶¹ stávame sa zároveň, podobne ako Kristus, "kráľovstvom a kňazmi", dostávame "kráľovské kňazstvo", ¹⁶² t.j. stávame sa účastníkmi na jedinom a neodvolateľnom navrátení človeka i sveta Otcovi, ktoré raz navždy vykonal on, večný Syn ¹⁶³ a zároveň opravdivý Človek. Eucharistia je sviatosť, v ktorej nadobúda najplnší výraz naše nové bytie, v ktorom sám Kristus bez prestania a vždy novým spôsobom "vydáva svedectvo" v Duchu Svätom nášmu duchu, ¹⁶⁴ že každý z nás, keďže je účastný na tajomstve vykúpenia, má prístup k ovociu synovského zmierenia s Bohom, ¹⁶⁵ ktoré on sám uskutočnil a stále uskutočňuje medzi nami prostredníctvom služby Cirkvi.

Je zásadnou pravdou, a to nielen vieroučnou, ale aj existenciálnou, že Eucharistia buduje Cirkev ¹⁶⁶ a buduje ju ako ozajstné spoločenstvo Božieho ľudu, ako zhromaždenie veriacich, vyznačujúce sa tým istým znakom jednoty, na ktorej mali účasť apoštoli a prví Pánovi učeníci.

Eucharistia vždy znova utvára toto spoločenstvo a túto jednotu. Neprestajne ich buduje a obnovuje na základe výkupnej obety samého Krista, a to tým, že sviatostne sprítomňuje jeho smrť na kríži, [167](#) za cenu ktorej nás vykúpil. Preto v Eucharistii - mohlo by sa povedať - dotýkame sa samého tajomstva Pánovho tela a krvi, ako o tom svedčia slová povedané vo chvíli ustanovenia, ktoré sa mocou tohto ustanovenia stali slovami ustavičného slávenia Eucharistie tými, čo sú v Cirkvi povolani na túto službu.

Cirkev žije z Eucharistie, žije z plnosti tejto sviatosti, ktorej obdivuhodná podstata a význam boli tak často predmetom učenia Cirkvi od najdávnejších čias až po naše dni. [168](#) Napriek tomu môžeme smelo povedať, že toto učenie - nachádzajúce oporu v bystrom ume teológov, v ľudoch hlbokaj viery a modlitby, v askétoch a mystikoch, so všetkou ich vernosťou eucharistickému tajomstvu - stále stojí len akoby na jej prahu, lebo nie je schopné preniknúť a slovami vyjadriť, čo je Eucharistia v celej svojej plnosti, čo vyjadruje a čo sa v nej uskutočňuje. Eucharistia je skutočne Ineffabile Sacramentum - nevýslovná Sviatosť! Podstatnou úlohou a predovšetkým viditeľnou milosťou a prameňom nadprirodzenej sily Cirkvi ako Božieho Ľudu je zotrvať a stále napredovať v eucharistickom živote a nábožnosti a duchovne sa rozvíjať v eucharistickom ovzduší. Z toho však zároveň vyplýva, že nie je nám dovolené v našom zmýšľaní, konaní a živote pozbaviť túto naozaj Najsvätejšiu sviatosť jej plných rozmerov a jej podstatného významu. Je to súčasne Sviatosť-Obeta, Sviatosť-Prijímanie, Sviatosť-Prítomnosť. A hoci je pravda, že Eucharistia vždy bola a aj teraz musí byť najhlbším zjavením a slávením Ľudského bratstva Kristových učeníkov a vyznavačov, nemožno ju v praxi pokladať len za "príležitosť" na prejavenie tohto bratstva. Pri slávení sviatosti Kristovho tela a krvi treba rešpektovať celý rozsah Božieho tajomstva a plný zmysel tohto sviatostného znaku, v ktorom Kristus, skutočne prítomný, sa prijíma, duša sa naplňuje milosťou a dáva sa nám záloh budúcej slávy. [169](#) Z toho vyplýva povinnosť presne zachovávať liturgické predpisy a všetko to, čo svedčí o úcte, ktorú spoločenstvo vzdáva samému Bohu a vzdáva ju tým viac, že v tomto sviatostnom znaku on sám sa nám zveruje s neohraničenou dôverou, akoby nerátal s našou ľudskou slabosťou, nehodnosťou, našimi návykmi, sklonom k zovšedneniu, ba i možnosťou zneváženia. Všetci členovia Cirkvi, ale najmä biskupi a kňazi majú bedliť nad tým, aby táto Sviatosť lásky bola stredom života Božieho Ľudu, aby sa všetkými prejavmi patričnej úcty preukazovala Kristovi "láska za lásku" a aby sa on skutočne stal životom našich duší. [170](#) Nikdy nesmieme zabudnúť ani na slová svätého Pavla: "Nech teda človek skúma sám seba a tak je z toho chleba a pije z toho kalicha." [171](#)

Toto Apoštolovo napomenutie poukazuje aspoň nepriamo na úzky vzťah medzi Eucharistiou a pokáním. A skutočne, ak prvým slovom Kristovho učenia a prvým výrokem evanjelia čiže "radostnej zvesti" bolo: "Kajajte sa a verte evanjeliu" (metanoείτε = obráťte sa), [172](#) zdá sa, že Sviatosť utrpenia, kríža a zmŕtvychvstania posilňuje a upevňuje túto výzvu v našich dušiach celkom osobitným spôsobom. Eucharistia a pokánie sa tak stávajú v určitom zmysle akoby dvojitém rozmerom - ktorého obidve zložky vnútorne tesne súvisia - ozajstného života v duchu evanjelia, života naozaj kresťanského. Kristus, ktorý nás pozýva na eucharistickú hostinu, je ten istý Kristus, ktorý nás vyzýva na pokánie a opakuje: "Kajajte sa." [173](#) Bez tohto ustavičného a stále

obnovovaného úsilia o obrátenie aj účasť na Eucharistii by bola pozbavená svojej plnej vykupiteľskej účinnosti. Zanikla by v nej, alebo aspoň by sa oslabil tá zvláštna ochota prinášať Bohu duchovnú obeť, ¹⁷⁴ v ktorej sa najpodstatnejším a najuniverzálnejším spôsobom vyjadruje naša účasť na Kristovom kňazstve. V Kristovi je totiž kňazstvo spojené s jeho vlastnou obeťou a s odovzdaním sa Otcovi. Práve preto, že toto odovzdanie sa je bezmedzné, vzbudzuje v nás - ľuďoch obmedzených po toľkých stránkach - potrebu obracať sa k Bohu stále dokonalejším spôsobom a ustavičným, vždy hlbším vnútorným obrátením.

V posledných rokoch sa v zhode s najstaršou cirkevnou tradíciou veľa vykonalo na zdôraznenie komunitárneho rázu pokánia a najmä sviatosti pokánia v cirkevnej praxi. Tieto podnety sú užitočné a iste prispievajú k obohateniu praxe pokánia v súčasnej Cirkvi. Nesmieme však zabúdať, že samo obrátenie je vnútorným úkonom osobitnej hĺbky, v ktorom jednotlivý človek nemôže byť zastúpený inými, nemôže sa dať "nahradit" spoločenstvom. Hoci bratské spoločenstvo veriacich majúci účasť na kajúcnych pobožnostiach veľmi prispieva k úkonu osobného obrátenia, predsa je nakoniec potrebné, aby sa v tom úkone vyjadril sám jednotlivец, a to s celou hĺbkou svojho svedomia, s plným vedomím svojej hriešnosti i svojej dôvery v Boha, pred ktorého predstupuje, aby vyznal ako žalmista: "Proti tebe, proti tebe samému som sa prehrešil." ¹⁷⁵ Keď teda Cirkev verne zachováva stáročnú prax sviatosti pokánia - ktorá spočíva v individuálnej spovedi spojenej s osobnou ľútosťou nad hriechmi a s predsavzatím polepšiť sa a zadosťučiniť - chráni osobitné právo ľudskej duše. Je to právo na najosobnejšie stretnutie sa človeka s ukrižovaným a odpúšťajúcim Kristom, ktorý hovorí prostredníctvom vysluhovateľa sviatosti zmierenia: "Odpúšťajú sa ti hriechy." ¹⁷⁶ "Chod' a odteraz už nehreš!" ¹⁷⁷ Ako je zrejmé, je to zároveň právo samého Krista voči každému človekovi, ktorého vykúpil. Je to právo stretnúť sa s každým z nás v tom kľúčovom okamihu života duše, ktorým je chvíľa obrátenia a odpustenia. Cirkev bedlí nad sviatosťou pokánia a tým vyznáva osobitným spôsobom svoju vieru v tajomstvo vykúpenia ako v živú a oživujúcu skutočnosť, ktorá zodpovedá vnútornej pravde človeka, ľudskej hriešnosti, ale aj túžbam ľudskeho svedomia. "Blahoslavení lační a smädní po spravodlivosti, lebo oni budú nasýtení." ¹⁷⁸ Sviatosť pokánia je prostriedkom na nasýtenie človeka tou spravodlivosťou, ktorá pochádza od samého Vykupiteľa.

V Cirkvi, ktorá sa zvlášť v našich časoch zhromažďuje najmä okolo Eucharistie a túžobne si želá, aby sa ozajstné eucharistické spoločenstvo stalo znamením postupne dozrievajúcej jednoty všetkých kresťanov, musí sa živo pociťovať potreba sviatostného pokánia, ¹⁷⁹ ako aj pokánia chápaného ako čnosť. Tento druhý aspekt rozvinul pápež Pavol VI. v apoštolskej konštitúcii Paenitemini. ¹⁸⁰ Jednou z úloh Cirkvi je uvádzať do života náuku, ktorá sa tam nachádza. Ide o tému, ktorú zaiste budeme musieť ešte prehliť v spoločných úvahách a ktorá sa bude musieť stať predmetom mnohých ďalších uznesení v duchu pastierskej kolegiality, i keď so zreteľom na rozličné tradície v tomto ohľade a na rozličné okolnosti života ľudí v súčasnej dobe. Napriek tomu je zrejmé, že Cirkev prežívajúca nový advent, Cirkev, ktorá sa stále pripravuje na nový príchod Pána, musí byť Cirkvou Eucharistie a pokánia. Iba s týmto duchovným profilom svojej životnosti s svojej činnosti je Cirkvou plniacou Božie poslanie - Cirkvou misionárskou (in statu missionis), ako

nám ukázal jej tvár Druhý vatikánsky koncil.

Kresťanské povolanie: slúžiť a kraľovať

21. Keď Druhý vatikánsky koncil vytvoril od samých základov obraz Cirkvi-Božieho ľudu - tým, že poukázal na trojnásobné Kristovo poslanie, účasťou na ktorom sa skutočne stávame Božím ľuďom - vyzdvihol aj tú črtu kresťanského povolania, ktorú možno nazvať "kráľovskou". Aby sa mohlo predstaviť v plnom svetle bohatstvo koncilovej náuky, bolo by sa treba na tomto mieste odvolať na početné kapitoly a paragrafy konštitúcie *Lumen gentium* a na mnoho iných koncilových dokumentov. Zdá sa však, že v tomto bohatstve náuky vystupuje najviac do popredia jeden prvok: účasť na kráľovskom poslaní Ježiša Krista, to značí objavovať v sebe a v druhých tú osobitnú dôstojnosť nášho povolania, ktorú možno nazvať "kráľovskou". Táto dôstojnosť sa prejavuje v ochote slúžiť podľa príkladu Krista, ktorý "neprišiel dať sa obsluhovať, ale slúžiť".¹⁸¹ Ak teda vo svetle tohto Kristovho postoja možno skutočne "kraľovať" iba "službou", tak si potom táto "služba" vyžaduje takú duchovnú vyspelosť, že ju vlastne treba nazvať "kraľovaním". Aby niekto mohol náležite a účinne slúžiť druhým, musí vedieť ovládať seba samého a vlastniť tie čnosti, ktoré umožňujú takúto vládu nad sebou. Naša účasť na Kristovom kráľovskom poslaní - práve na jeho kráľovskej "službe" - je úzko spätá so všetkými oblastami kresťanskej a zároveň i ľudskej morálky.

Keď Druhý vatikánsky koncil predstavil úplný obraz Božieho ľudu a vysvetlil, aké miesto v ňom majú nielen kňazi, ale aj laici, nielen predstavitelia hierarchie, ale aj členovia rôznych inštitútov Bohu zasväteného života, nevyvodil tento obraz len z dajakého sociologického predpokladu. Je zrejmé, že Cirkev ako ľudskú spoločnosť možno skúmať a definovať aj podľa kategórií, ktorými si slúžia vedy, keď ide o ktorúkoľvek ľudskú spoločnosť. Tieto kategórie však nie sú dostatočné. Pre celé spoločenstvo Božieho ľudu a pre každého jej člena nie je podstatná len akási "spoločenská príslušnosť", ale pre každého jednotlivca a pre všetkých je podstatné zvláštne "povolanie". Cirkev ako Boží ľud je totiž zároveň - podľa už spomínanej náuky svätého Pavla, ktorú tak obdivuhodne rozvinul Pius XII. - "Kristovým tajomným telom".¹⁸² Príslušnosť k nemu vyplýva zo zvláštneho povolania, spojeného so spásonosným pôsobením milosti. Preto ak chceme mať správnu predstavu o rozsiahlom a krajne diferencovanom spoločenstve Božieho ľudu, musíme tu predovšetkým vidieť Krista, ktorý určitým spôsobom každému členovi tohto spoločenstva hovorí: "Pod' za mnou!"¹⁸³ Je to spoločenstvo učeníkov a vyznavačov, z ktorých každý nasleduje Krista rozdielnym spôsobom, niekedy veľmi uvedomene a dôsledne, inokedy zasa málo uvedomene a veľmi nedôsledne. V tom sa súčasne prejavuje celkom "osobný" profil a rozmer tohto spoločenstva, ktoré - napriek všetkým nedostatkom spoločenského života v ľudskom zmysle tohto slova - je spoločenstvom práve preto, že všetci ho tvoria spolu so samým Kristom, a to aspoň tým, že nosia vo svojej duši nezmazateľný znak kresťana.

Druhý vatikánsky koncil venoval veľkú pozornosť práve tomu, aby ukázal, akým spôsobom sa toto ontologické spoločenstvo učeníkov a vyznavačov musí aj po "ľudskej" stránke stále viac stávať spoločenstvom, ktoré si je vedomé svojho života a činnosti.

Na podnety koncilu v tejto oblasti nadviazali početné ďalšie podujatia synodálneho, apoštolského a organizačného rázu. Musíme však mať stále pred očami túto pravdu: Každé takéto podujatie natoľko slúži pravej obnove Cirkvi a natoľko napomáha rozširovať skutočné svetlo, ktorým je Kristus, "svetlo národov",¹⁸⁴ nakoľko sa zakladá na správnom povedomí tohto povolania a na vedomí zodpovednosti za osobitnú, jedinú a neopakovateľnú milosť, vďaka ktorej každý kresťan v spoločenstve Božieho ľudu buduje Kristovo telo. Tento princíp, ktorý je základným pravidlom celej kresťanskej praxe - praxe apoštolskej a pastoračnej, praxe vnútorného i spoločenského života - treba aplikovať v správnom pomere na všetkých ľuďoch a na každého z nich. Musí ho aplikovať na seba aj pápež, ako i každý biskup. Tomuto princípu musia byť verní aj kňazi, rehoľníci a rehoľníčky.

Na jeho základe musia usmerňovať svoj život manželia a rodičia, ženy a muži rozličného stavu a povolania, od tých, čo v spoločnosti zaujímajú najvyššie postavenia, až po tých, čo vykonávajú najjednoduchšie práce. Práve v tom spočíva princíp spomínanej "kráľovskej služby", ktorá ukladá každému z nás povinnosť vyžadovať od seba samých podľa Kristovho príkladu presne to, na čo sme povolani a na čo sme sa s pomocou Božej milosti osobne zaviazali, aby sme zodpovedali tomuto povolaniu. Takáto vernosť povolaniu, ktoré nám dáva Boh skrze Krista, prináša so sebou tú solidárnu zodpovednosť za Cirkev, ku ktorej chce Druhý vatikánsky koncil vychovávať všetkých kresťanov. V Cirkvi totiž, ako v spoločenstve Božieho ľudu, vedenom zvnútra pôsobením Ducha Svätého, každý má "svoj vlastný dar",¹⁸⁵ ako to učí svätý Pavol. Tento "dar", hoci je osobným povolaním a osobnou formou účasti na spásnom diele Cirkvi, slúži zároveň druhým a buduje Cirkev a bratské spoločenstvá v rozličných oblastiach ľudského života tu na zemi.

Vernosť povolaniu, čiže vytrvalá ochota na "kráľovskú službu" má zvláštny význam pre toto mnohostranné budovanie Cirkvi, keď ide o najzávažnejšie úlohy, ktoré najviac vplývajú na život našich blízkych a celej spoločnosti. Takouto vernosťou svojmu povolaniu sa musia vyznačovať manželia, ako to vyžaduje nerozlučná povaha sviatostného manželského zväzku. Podobnou vernosťou svojmu povolaniu sa musia vyznačovať aj kňazi, ako to vyžaduje nezrušiteľný charakter, ktorý vtlačá do ich duší sviatosť kňazstva. Prijatím tejto sviatosti sa v latinskej Cirkvi vedome a dobrovoľne zaväzujeme k celibátu, a preto každý z nás musí robiť všetko, čo je v jeho silách, aby s pomocou Božej milosti prejavoval vďačnosť za tento dar a zostal verný záväzku, ktorý prijal navždy.

Podobne aj manželia sa musia zo všetkých síl snažiť o to, aby vytrvali v manželskom zväzku a týmto svojím svedectvom lásky budovali rodinné spoločenstvo a vychovávali nové generácie ľudí, takisto schopných zasvätiť celý svoj život vlastnému povolaniu, čiže "kráľovskej službe", ktorej príklad a najkrajší vzor nám poskytol Ježiš Kristus. Jeho Cirkev, ktorú tvoríme my všetci, je "pre ľudí", a to v tom zmysle, že na základe Kristovho príkladu¹⁸⁶ a spoluprácou s milosťou, ktorú nám on získal, môžeme dosiahnuť toto "kraľovanie", čiže každý z nás sa môže dopracovať k zrelej ľudskosti. Zrelá ľudskosť značí plné užívanie daru slobody, ktorý sme dostali od Stvoriteľa vo

chvíli, keď povolal do života človeka stvoreného "na svoj obraz a podobu". Tento dar sa naplno uskutočňuje v bezvýhradnom zasvätení celej svojej ľudskej osoby v duchu snúbeneckej lásky ku Kristovi a - spolu s Kristom - ku všetkým, ku ktorým on posielal ľudí, mužov a ženy, čo sa mu úplne zasvätili podľa evanjeliových rád. To je ideál rehoľného života, ktorý si vytýčili staré i nové rehoľné rády a kongregácie, ako aj sekulárne inštitúty.

Za našich čias sa niekedy mylne myslí, že sloboda je samoúčelná, že človek je vtedy slobodný, keď užíva slobodu tak, ako sa mu zachce, a že k tomu má smerovať život jednotlivcov i spoločností. V skutočnosti však sloboda je veľkým dobrom iba vtedy, keď sme schopní vedome ju používať na všetko to, čo je ozajstným dobrom. Kristus nás učí, že najlepším prejavom slobody je láska, ktorá sa uplatňuje v darovaní sa a v službe druhým. Pre takúto slobodu "Kristus nás oslobodil"¹⁸⁷ a stále oslobodzuje. Odtiaľto Cirkev neprestajne čerpá inšpiráciu, pozvanie a podnety na vykonávanie svojho poslania a služby medzi všetkými ľuďmi. Celá pravda o ľudskej slobode je hlboko vpísaná do tajomstva vykúpenia. Cirkev naozaj slúži v plnej miere ľudstvu, keď chráni túto pravdu s neúnavnou pozornosťou, horúcou láskou a uvedomelým úsilím, keď v celom svojom spoločenstve, vernosťou povolaniu každého kresťana, prenáša túto pravdu do života ľudí a konkretizuje ju v ňom. Týmto spôsobom sa potvrdzuje i to, na čo sme už predtým poukázali, že totiž človek je a stále sa stáva "cestou" každodenného života Cirkvi.

Matka našej dôvery

22. Keď teda na začiatku nového pontifikátu obraciam svoju myseľ a srdce k Vykupiteľovi človeka, túžim týmto spôsobom vstúpiť a vniknúť do najhlbšieho rytmu života Cirkvi. Ak totiž Cirkev žije svojím vlastným životom, je to jedine preto, že ho čerpá z Krista, ktorý stále túži iba po tom, aby sme mali život a aby sme ho mali v hojnosti.¹⁸⁸ Táto plnosť života, ktorá je v ňom, je zároveň určená i pre človeka. Cirkev tým, že sa spája s celým bohatstvom tajomstva vykúpenia, stáva sa Cirkvou živých ľudí, pretože sú znútra oživovaní pôsobením "Ducha pravdy".¹⁸⁹ K nim prichádza láska, ktorú Duch Svätý vlieva do našich srdc.¹⁹⁰ Cieľom každej služby v Cirkvi, či už apoštolskej, pastoračnej, kňazskej alebo biskupskej je udržiavať tento dynamický zväzok medzi tajomstvom vykúpenia a každým človekom.

Keď si uvedomujeme túto úlohu, zdá sa nám, že ešte lepšie chápeme, čo znamená, že Cirkev je matkou,¹⁹¹ a zároveň čo značí, že Cirkev vždy, ale najmä v našich časoch potrebuje Matku. Osobitnou povďačnosťou sme zaviazaní otcom Druhého vatikánskeho koncilu za to, že vyjadrili túto pravdu v konštitúcii *Lumen gentium* bohatou mariologickou náukou, ktorá sa tam nachádza.¹⁹² Keďže Pavol VI., podnietený duchom tejto náuky, začal nazývať Matku Kristovu "Matkou Cirkvi",¹⁹³ a tento názov sa stretol so širokou ozvenou, dovoľte aj jeho nehodnému nástupcovi, aby sa obrátil na Máriu ako na Matku Cirkvi pri konci týchto úvah, ktoré pokladal za vhodné rozvinúť na začiatku svojej pápežskej služby. Mária je Matkou Cirkvi, pretože v dôsledku nevýslovného vyvolenia samým večným Otcom¹⁹⁴ a vďaka zvláštnemu pôsobeniu Ducha lásky¹⁹⁵ dala ľudský život Božiemu Synovi, "pre ktorého a skrze ktorého je všetko"¹⁹⁶ a od ktorého celý Boží ľud

dostáva milosť a hodnosť svojho vyvolenia. Jej vlastný Syn výslovne chcel, aby sa rozšírilo materstvo jeho Matky - a to zvláštnym spôsobom, ľahko prístupným všetkým dušiam a srdciam -, keď jej z výšky kríža ukázal na svojho milovaného učeníka ako na jej syna. ¹⁹⁷ Duch Svätý jej vnukol, aby po nanebovstúpení Pána aj ona zostala vo večeradle v modlitbe a očakávaní spolu s apoštolmi až do dňa

Turíc, keď sa mala viditeľne narodiť Cirkev a vyjsť z ukrytosti na svetlo. ¹⁹⁸ A v nasledujúcich obdobiach všetky generácie učeníkov a tých, čo vyznávajú a milujú Krista, duchovne vzali k sebe ¹⁹⁹ túto Matku - tak ako apoštol Ján - ktorá bola takto už od samého začiatku, t.j. od chvíle zvestovania, zapojená do dejín spásy a do poslania Cirkvi. Preto aj my všetci, čo tvoríme dnešnú generáciu Kristových učeníkov, túžime sa s ňou spojiť osobitným spôsobom. Robíme to so všetkou vernosťou starodávnej tradície a súčasne s plnou úctou a láskou k členom všetkých kresťanských spoločenstiev.

Robíme to z najhlbšej potreby prameniacej z viery, lásky a nádeje. Ak si totiž v tomto ťažkom a zodpovednom období dejín Cirkvi a ľudstva uvedomujeme zvláštnu potrebu obrátiť sa na Krista, ktorý je skrze tajomstvo vykúpenia Pánom svojej Cirkvi a Pánom ľudských dejín, veríme, že nikto iný nás nebude vedieť uviesť, tak ako Mária, do božského a ľudského rozmeru tohto tajomstva. Nikto iný nebol doň uvedený, tak ako Mária, samým Bohom. V tomto spočíva výnimočný ráz milosti Božieho materstva. Nielen dôstojnosť tohto materstva je jediná a neopakovateľná v dejinách ľudského pokolenia, ale jediná je pre svoju hĺbku a rozsah svojho pôsobenia aj Máriina účasť - práve v dôsledku tohto materstva - na Božom pláne ľudskej spásy skrze tajomstvo vykúpenia.

Možno povedať, že toto tajomstvo sa utvorilo pod srdcom nazaretskej Panny, keď vyslovila svoje "fiat - staň sa". Od tej chvíle jej panenské a zároveň i materské srdce zvláštnym pôsobením Ducha Svätého nepretržite sleduje dielo svojho Syna a vychádza v ústrety všetkým, ktorých Kristus objal a stále objíma svojou nevyčerpatelňou láskou. Preto aj Máriino srdce musí byť matersky nevyčerpatelňé. Charakteristická črta tejto materskej lásky, ktorú Božia Matka vnáša do tajomstva vykúpenia a do života Cirkvi, je vyjadrená v jej osobitnej blízkosti človekovi a všetkému, čo sa odohráva v jeho živote. V tom spočíva tajomstvo Matky. Cirkev, ktorá na ňu pozerá s neobyčajnou láskou a nádejou, túži vždy hlbšie si osvojiť toto tajomstvo. V tom totiž Cirkev spoznáva zároveň aj cestu svojho každodenného života, ktorou je človek.

Večná Otcova láska, ktorá sa v dejinách ľudstva zjavila skrze Syna, ktorého Otec dal, "aby nezhynul nik, čo v neho verí, ale aby mal večný život", ²⁰⁰ prichádza ku každému z nás prostredníctvom tejto Matky a nadobúda tak črty, ktoré sú každému človekovi zrozumiteľnejšie a prístupnejšie. Preto Mária musí byť prítomná na všetkých cestách každodenného života Cirkvi. Prostredníctvom jej materskej prítomnosti Cirkev nadobúda neobyčajnú istotu, že skutočne žije životom svojho Učiteľa a Pána, že žije tajomstvo vykúpenia v celej jeho životodarnej hĺbke a plnosti. Zároveň s tým Cirkev, ktorá zapustila korene v toľkých rozličných oblastiach života celého súčasného ľudstva, nadobúda istotu, založenú na skúsenosti, že stojí po boku človeka, a to

každého človeka, že je jeho Cirkvou, Cirkvou Božieho ľudu.

Stojac zoči-voči týmto úlohám, ktoré sa vynárajú na cestách Cirkvi, na tých cestách, na ktoré jasne poukázal Pavol VI. v prvej encyklike svojho pontifikátu, my - s plným vedomím absolútnej potreby všetkých týchto ciest a zároveň i s vedomím ťažkostí, ktoré sa na nich hromadia - tým viac pociťujeme potrebu úzkeho spojenia s Kristom. Zaznievajú v nás ako mocná ozvena slová, ktoré povedal on sám: "bezo mňa nemôžete nič urobiť." ²⁰¹ Cítíme nielen potrebu, ale priam zásadnú nevyhnutnosť veľkej, vrúcnej a stále sa vzťahajúcej modlitby celej Cirkvi. Iba modlitba môže dosiahnuť, že sa tieto veľké úlohy a vždy nové ťažkosti nestanú zdrojom kríz, ale príležitosťou a akoby základom stále zrelších výdobytkov na ceste Božieho ľudu do zaslúbenej zeme v tomto historickom období, keď sa približujeme ku koncu druhého tisícročia.

A preto keď končím túto úvahu vrelou a poníženou výzvou na modlitbu, želim si, aby sme zotrvali v tejto modlitbe spojení s Máriou, Matkou Ježišovou, ²⁰² tak ako v nej zotrvali apoštoli a Pánovi učeníci v jeruzalemskom večeradle po jeho nanebovstúpení. ²⁰³ A úpenlivo prosím predovšetkým nebeskú Matku Cirkvi, aby láskavo zotrvala s nami v tejto modlitbe nového adventu ľudstva, s nami, čo tvoríme Cirkev, čiže tajomné telo jej jednorodeného Syna. Dúfam, že vďaka tejto modlitbe budeme môcť prijať Ducha Svätého, ktorý na nás zostúpi, ²⁰⁴ a staneme sa tak Kristovými svedkami "až po kraj sveta", ²⁰⁵ podobne ako tí, čo v deň Turíc vyšli z jeruzalemského večeradla. Napokon vám zo srdca udeľujem apoštolské požehnanie.

V Ríme, pri svätom Petrovi, dňa 4. marca 1979, na Prvú pôstnu nedeľu v prvom roku svojho pontifikátu.

IOANNES PAULUS PP. II

¹ Jn 1,14.

² Jn 3,16.

³ Hebr 1,1 n.

⁴ Rímsky misál, Veľkonočný chválospev (Exsultet).

⁵ Jn 16,7

⁶ Jn 15,26 n.

7 Jn 16,13.

8 Porov. Zjv 2,7.

9 Dogm. konšt. Lumen gentium, 1: AAS 57 (1965), str. 5.

10 Ef 3,8.

11 Jn 14,24.

12 Porov. Pavol VI., encykl. Ecclesiam suam: AAS 56 (1964), str. 650 n.

13 Mt 11,29.

14 Tu treba spomenúť hlavné dokumenty pontifikátu Pavla VI. O niektorých sa zmienil on sám v homílii cez svätú omšu na sviatok sv. apoštolov Petra a Pavla r. 1978: encykl. Ecclesiam suam: AAS 56 (1964), str. 609-659; apošt. list Investigabiles divitias Christi: AAS 57 (1965), str. 298-301; encykl. Mysterium fidei: AAS 57 (1965), str. 753-774; encykl. Sacerdotalis caelibatus: AAS 59 (1967), str. 657-697; Sollemnis professio fidei: AAS 60 (1968), str. 433-445; encykl. Humanae vitae: AAS 60 (1968), str. 481-503; apošt. exhort. Quinque iam anni: AAS 63 (1971), str. 97-106; apošt. exhort. Evangelica testificatio: AAS 63 (1971) str. 497-535; apošt. exhort. Guadete in Domino: AAS 67 (1975), str. 289-322; apošt. exhort. Evangelii nuntiandi: AAS 68 (1976), str. 5-76.

15 Mt 13,52.

16 1Tim 2,4.

17 Pavol VI., apošt. exhort. Evangelii nuntiandi: AAS 68 (1976), str. 5-76.

17bis Príslušný pápežský dokument vyšiel 16. októbra 1979 pod názvom Catechesi tradendae: AAS 71 (1979), str. 1277-1340.

18 Jn 17,20-21; porov. tamiež 17,11.22 n.; 10,16; Lk 9,49 n. 54.

19 1Kor 15,10.

20 Porov. Prvý vatikánsky koncil, dogm. konšt. o katolíckej viere Dei Filius, Canonese, III: De fide, č. 6: Conciliorum oecumenicorum decreta, vyd. Istituto per le scienze religiose, Bologna, 19733, str. 811.

21 Iz 9,6.

22 Jn 21,15.

23 Lk 22,32.

24 Jn 6,68; porov. Sk 4,8-12.

25 Porov. Ef 1,10.22; 4,25; Kol 1,18.

26 1Kor 8,6; porov. Kol 1,17.

27 Jn 14,6.

28 Jn 11,25.

29 Porov. Jn 14,9.

30 Porov. Jn 16,7.

31 Porov. Jn 16,7.13.

32 Kol 2,3.

33 Porov. Rim 12,5; 1Kor 6,15; 10,17; 12,12.27; Ef 1,23; 2,16; 4,4; Kol 1,24; 3,15.

34 Druhý vatikánsky koncil, dogm. konšt. Lumen gentium, 1: AAS 57 (1965), str. 5.

35 Mt 16,16.

36 Porov. litánie k Najsvätejšiemu Srdcu Ježišovmu.

37 1Kor 2,2.

38 Porov. Gn 1, na viacerých miestach.

39 Porov. Gn 1,26-30.

40 Rim 8,20; tamže 8,19-22; pastor. konšt. Gaudium et spes, 2; 13: AAS 58 (1966), str. 1026; 1034 n.

41 Jn 3,16.

42 Porov. Rim 5,12-21.

43 Rim 8,22.

44 Rim 8,19-20.

45 Rim 8,22.

46 Rim 8,19.

47 Pastor. konšt. Gaudium et spes, 22: AAS 58 (1966), str. 1042 n.

48 Rim 5,11; Kol 1,20.

49 Ž 8,6.

50 Porov. Gn 1,26.

51 Porov. Gn 3,6-13.

52 Porov. Rímsky misál, Štvrtá eucharistická modlitba.

53 Porov. pastor. konšt. Gaudium et spes, 37: AAS 58 (1966), str. 1054 n; dogm. konšt. Lumen gentium, 48: AAS 57 (1965), str. 53 n.

54 Porov. Rim 8,29 n.; Ef 1,8.

55 Porov. Jn 16,13.

56 Porov. 1Sol 5,24.

57 2Kor 5,21; porov. Gal 3,13.

58 1Jn 4,8,16.

59 Porov. Rim 8,20.

60 Porov. Lk 15,11-32.

61 Rim 8,19.

62 Porov. Rim 8,18.

63 Porov. sv. Tomáš, Summa Theologica III, q. 16, a. 1, ad 3.

64 Gal 3,28.

65 Rímsky misál, Veľkonočný chválospev (Exsultet).

66 Jn 3,16.

67 Porov. sv. Justín, I Apologia, 46, 1-4; II Apologia, 7(8), 1-4; 10,1-3; 13,3-4: Florilegium Patristicum II, Bonn 19112, str. 81, 125, 129, 133; Klement Alexandrijský, Stromata, I, 19,91.94: Sources Chrétiennes, 30, str. 117 n; 119 n.; Druhý vatikánsky koncil, dekrét Ad gentes, 11: AAS 58 (1966), str. 960; dogm. konšt. Lumen gentium, 17: AAS 57 (1965), str. 21.

68 Porov. deklar. Nostra aetate, 3-4: AAS 58 (1966), str. 741-743.

69 Kol 1,26.

70 Mt 11,12.

71 Lk 16,8.

72 Ef 3,8.

73 Porov. č. 1 n.: AAS 58 (1966), str. 740 n.

74 Porov. Sk 17,22-31.

75 Jn 2,25.

76 Jn 3,8.

77 Porov. AAS 58 (1966), str. 929-946.

78 Porov. Jn 14,26.

79 Pavol VI., apošt. exhort. Evangelii nuntiandi, 6: AAS 68 (1976), str. 9.

80 Jn 7,16.

81 Porov. AAS 58 (1966), str. 936.

82 Jn 8,32.

83 Jn 18,37.

84 Porov. Jn 4,23 n.

85 Jn 4,23 n.

86 Porov. encykl. Ecclesiam suam: AAS 56 (1964), str. 609-659.

87 Past. konšt. Gaudium et spes, 22: AAS 58 (1966), str. 1042.

88 Porov. Jn 14,1 n.

89 Past. konšt. Gaudium et spes, 91: AAS 58 (1966), str. 1113.

90 Tamže, 38: AAS 58 (1966), str. 1056.

91 Tamže, 76: AAS 58 (1966), str. 1099.

92 Porov. Gn 1,27.

93 Past. konšt. Gaudium et spes, 24: AAS 58 (1966), str. 1045.

94 Gn 1,28.

96 Tamže, 10: AAS 58 (1966), str. 1033.

97 Tamže, 38: AAS 58 (1966), str. 1056; Pavol VI., encykl. Populorum progressio, 21: AAS 59 (1967), str. 267 n.

98 Porov. Gn 1,28.

99 Porov. Gn 1-2.

100 Gn 1,28; porov. dekrét Inter mirifica, 6: AAS 56 (1964), str. 147; pastor. konšt. Gaudium et spes, 74,78: AAS 58 (1966), str. 1095 n; 1101 n.

101 Porov. dogm. konšt. Lumen gentium, 10,36: AAS 57 (1965), str. 14 n; 41 n.

102 Porov. pastor. konšt. Gaudium et spes, 35: AAS 58 (1966), str. 1053; Pavol VI., prejav k diplomatickému zboru, 7. jan. 1965: AAS 57 (1965), str. 232; encykl. Populorum progressio, 14: AAS 59 (1967), str. 264.

103 Porov. Pius XII., Rozhlasové posolstvo k 50. výročiu encykliky Rerum novarum Leva XIII. (1. júna 1941): AAS 33 (1941), str. 195-205; Vianočné rozhlasové posolstvo celému svetu (24. decembra 1941): AAS 34 (1942), str. 10-21; Vianočné rozhlasové posolstvo celému svetu (24. decembra 1943): AAS 36 (1944), str. 11-24; Vianočné rozhlasové posolstvo celému svetu (24. decembra 1944): AAS 37 (1945), str. 10-23; Prejav ku kardinálom (24. decembra 1945): AAS 38 (1946), str. 15-25; Prejav ku kardinálom (24. decembra 1946): AAS 39 (1947), str. 7-17; Vianočné rozhlasové posolstvo celému svetu (24. decembra 1947): AAS 40 (1948), str. 8-16; Ján XXIII., Mater et Magistra: AAS 53 (1961), str. 401-464; encykl. Pacem in terris: AAS 55 (1963), str. 257-304; Pavol VI., encykl. Ecclesiam suam: AAS 56 (1964), str. 609-659; Prejav na generálnom zhromaždení Spojených národov (4. októbra 1965): AAS 57 (1965), str. 877-885; encykl. Populorum progressio: AAS 59 (1967), str. 257-299; Prejav ku kolumbijským roľníkom, zvaným "campesinos" (23. augusta 1968): AAS 60 (1968), str. 619-623; Prejav na generálnom zasadaní biskupov Latinskej Ameriky (24. augusta 1968): AAS 60 (1968), str. 639-649; Prejav na konferencii "Food and Agriculture Organisation" (F.A.O.) (16. novembra 1970): AAS 62 (1970), str. 830-838; apošt. list Octogesima adveniens: AAS 63 (1971), str. 401-441; Prejav ku kardinálskemu zboru (23. júna 1972): AAS 64 (1972), str. 491-505; Ján Pavol II., Prejav na 3. generálnej biskupskej konferencii Latinskej Ameriky (28. januára 1979): AAS 71 (1979), str. 187 n.; Prejav k takzvaným "indios" v obci Cuilapan pri meste Oaxaca (29. januára 1979): tamže, str. 207 n.; Prejav k robotníkom v Guadalajare (30. januára 1979): tamže, str. 221 n.; Prejav k robotníkom v Monterey (31. januára 1979): tamže, str. 240 n.; Druhý vatikánsky koncil, dekl. Dignitatis humanae: AAS 58 (1966), str. 929-941; pastor. konšt. Gaudium et spes: AAS 58 (1966), str. 1025-1115; dokument Biskupskej synody De iustitia in mundo: AAS 63 (1971), str. 923-941.

104 Porov. Ján XXIII., encykl. Mater et Magistra: AAS 53 (1961), str. 418 n; encykl. Pacem in terris: AAS 55 (1963), str. 289 n; Pavol VI., encykl. Populorum progressio: AAS 59 (1967), str. 257-299.

105 Porov. Lk 16,19-31.

106 Porov. Ján Pavol II., Homília v San Domingu (25. januára 1979), č. 3: AAS 71 (1979), str. 157 n.; Prejav k takzvaným "Indios" v obci Cuilapan pri meste Oaxaca (29. januára 1979), č.2: tamže, str. 207 n.; Prejav k robotníkom v Monterey (31. januára 1979), č.4: tamže 241 n.

107 Porov. Pavol VI., apošt. list Octogesima adveniens, 42 AAS 63 (1971), str. 431.

108 Porov. Mt 25,31-46.

109 Mt 25,42.43.

110 2Tim 4,2.

111 Porov. Pius XI., encykl. Quadragesimo anno: AAS 23 (1931), str. 213; encykl. Non abbiamo bisogno: AAS 23 (1931), str. 285-312; encykl. Divini Redemptoris: AAS 29 (1937), str. 65-106; encykl. Mit brennender Sorge: AAS 29 (1937), str. 145-167; Pius XII., encykl. Summi Pontificatus: AAS 31 (1939), str. 413-453.

112 Porov. 2Kor 3,6.

113 Porov. pastor. konšt. Gaudium et spes, 31: AAS 58 (1966), str. 1050.

114 Porov. AAS 58 (1966), str. 929-946.

115 Past. konšt. Gaudium et spes, 22: AAS 58 (1966), str. 1042.

116 Porov. 1Kor 6,15; 11,3; 12,12 n.; Ef 1,22 n.; 2,15 n.; 4,4 n.; 5,30; Kol 1,18; 3,15; Rim 12,4 n.; Gal 3,28.

117 Porov. 2Pt 1,4.

118 Porov. Ef 2,10; Jn 1,14.16.

119 Jn 1,12.

120 Porov. Jn 4,14.

121 Gal 4,4.

122 Jn 11,25 n.

123 Rímsky misál, 1. prefácia o zosnulých.

124 Jn 6,63.

125 Vyznania, I, 1: CSEL 33, str. 1.

126 Mt 12,30.

127 Porov. Jn 1,12.

128 Gal 4,5.

129 Gal 4,6; Rim 8,15.

130 Porov. Rim 15,13; 1Kor 1,24.

131 Porov. Iz 11,2 n.; Sk 2,38.

132 Porov. Gal 5,22 n.

133 Lekcionár na nedele a sviatky, sekvencia na slávnosť Zoslania Ducha Svätého.

134 Porov. dogm. konšt. Lumen gentium, 16: AAS 57 (1965), str. 20.

135 Tamže, 1: AAS 57 (1965), str. 5.

136 Porov. Rim 8,15; Gal 4,6.

137 Porov. Rim 8,15.

138 Porov. Rim 8,30.

139 Mt 20,28.

140 Dogm. konšt. Lumen gentium, 31-36: AAS 57 (1965), str. 37-42.

141 Jn 14,24.

142 Jn 1,18.

143 Porov. dogm. konšt. Dei Verbum 5, 10, 21: AAS 58 (1966), str. 819; 822; 827 n.

144 Porov. Prvý vatikánsky koncil, konšt. o katolíckej viere Dei Filius, 3. kap.: Conciliorum Oecumenicorum Decreta, vyd. Istituto per le Scienze Religiose, Bologna 19733, str. 807.

145 Porov. Prvý vat. konc., I. dogm. konšt. o Kristovej Cirkvi Pastor aeternus, cit. vyd., str. 811-816; dogm. konšt. Lumen gentium, 25: AAS 57 (1965), str. 30 n.

146 Porov. Mt 28,19.

147 Porov. I. dogm. konšt. o Kristovej Cirkvi Pastor aeternus, cit. vyd., str. 811-816.

148 Porov. dogm. konšt. Lumen gentium 18-27: AAS 57 (1965), str. 21-23.

149 Porov. tamže 12, 35: AAS 57 (1965), str. 16-17; 40-41.

150 Porov. sv. Augustín, Sermo 43, 7-9: PL 38, 257 n.

151 Porov. pastor. konšt. Gaudium et spes, 44, 57, 59, 62: AAS 58 (1966), str. 1064 n.; 1077 n.; 1079 n.; 1082 n; dekrét Optatam totius, 15: AAS 58 (1966), str. 722.

152 Jn 14,24.

152bis Pozri poznámku 17 bis.

153 Jn 20,21 n.

154 Porov. konšt. Sacrosanctum Concilium, 10: AAS 56 (1964), str. 102.

155 Porov. Rím 6,3 n.

156 Flp 2,8.

157 Porov. Jn 5,26; 1Jn 5,11.

158 Porov. Hebr 9,24; 1Jn 2,1.

159 Porov. 1Kor 6,20.

160 Jn 1,12.

161 Porov. Rim 8,23.

162 Zjv 5,10; 1Pt 2,9.

163 Porov. Jn 1,1-4.18; Mt 3,17; 11,27; 17,5; Mk 1,11; Lk 1,32.35; 3,22; Rim 1,4; 2Kor 1,19; 1Jn 5,5; 2Pt 1,17; Hebr 1,2.

164 Porov. 1Jn 5,5-11.

165 Porov. Rim 5,10.11; 2Kor 5,18 n.; Kol 1,20.22.

166 Porov. dogm. konšt. Lumen gentium, 11: AAS 57 (1965), str. 15 n.; Pavol VI., Prejav z 15. sept. 1965: Insegnamenti di Paolo VI, III (1965), str. 1036.

167 Porov. konšt. Sacrosanctum Concilium, 47: AAS 56 (1964), str. 113.

168 Porov. Pavol VI., encykl. Mysterium fidei: AAS 57 (1965), str. 553-574.

169 Porov. konšt. Sacrosanctum Concilium, 47: AAS 56 (1964), str. 113.

170 Porov. Jn 6,52.58; 14,6; Gal 2,20.

171 1Kor 11,28.

172 Mk 1,15.

173 Tamže.

174 Porov. 1Pt 2,5.

175 Ž 50 (51),6.

176 Mk 2,5.

177 Jn 8,11.

178 Mt 5,6.

179 Porov. Kongregácia pre vieroučné otázky, Normae pastorales circa absolutionem generali modo impertiendam: AAS 64 (1972), str. 510-514; Pavol VI., Prejav ku skupine biskupov zo Spojených štátov amerických z príležitosti návštevy "ad limina" (20. apríla 1978): AAS 70 (1978), str. 328-332; Ján Pavol II., Prejav ku skupine kanadských biskupov z príležitosti návštevy "ad limina" (17. nov. 1978): AAS 71 (1979), str. 32-36.

180 AAS 58 (1966), str. 177-198.

181 Mt 20,28.

182 Pius XII., encykl. Mystici Corporis: AAS 35 (1943) str. 193-248.

183 Jn 1,43.

184 Porov. dogm. konšt. Lumen gentium, 1: AAS 57 (1965), str. 5.

185 1Kor 7,7; porov. 12,7.27; Rim 12,6; Ef 4,7.

186 Porov. dogm. konšt. Lumen gentium, 36: AAS 57 (1965), str. 41 n.

187 Gal 5,1; porov. tamže 5,13.

188 Porov. Jn 10,10.

189 Jn 16,13.

190 Porov. Rím 5,5.

191 Porov. dogm. konšt. Lumen gentium, 63-64: AAS 57 (1965), str. 64.

192 Porov. VIII. kap., 52-69: AAS 57 (1965), str. 58-67.

193 Pavol VI., Prejav na zakončenie III. zasadania Druhého vatikánsky koncil (21. nov. 1964): AAS 56 (1964), str. 1015.

194 Porov. dogm. konšt. Lumen gentium, 56: AAS (1965), str. 60.

195 Tamže.

196 Hebr 2,10.

197 Porov. Jn 19,26.

198 Porov. Sk 1,14; 2.

199 Porov. Jn 19,27.

200 Jn 3,16.

201 Jn 15,5.

202 Porov. Sk 1,14.

203 Porov. Sk 1,13.

204 Porov. Sk 1,8.

205 Tamže. © Copyright 1979 - Libreria Editrice Vaticana

©Copyright - Libreria Editrice Vaticana